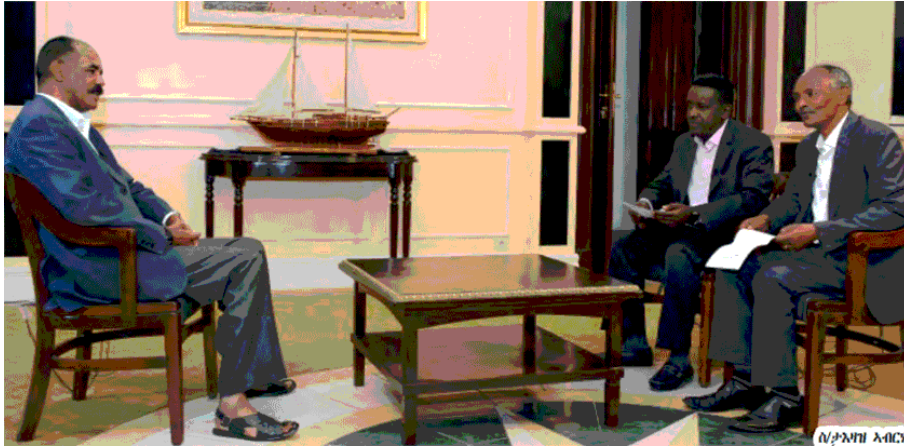

ቃለ - መጻኝ ፕረዚደንት ኢሳይያስ አፈወርቂ

ክቡር ፕረዚደንት፡ ሎሚ ዘበን ክራማት ደንጉዩ ብምምጽኡ ሻቕሎት ፈጠሩ ነይሩ። ድሒሩ ግን ደሓን ዝርጋሐ ዝከበር ዝናብ መጺኡ። ምስ'ዚ ብምትእሳር ብሓፈሻ ኣብ ውሕሰነት መግቢ ዘለና ኣተሓሕዥን ግስጋሴን ከመይ ከምዘሎ ከተብርሃልና?

እቲ ኣርእሲቲ ኣዘዩ ገሬሕ ስለ ዝኹን፡ ምናልባት ምስ'ቲ ዓመት ዓመት ዝመጽእ ሰክፍታ ኣዛሚድካ ክትሪኦ ይክኣል ይኸውን። ክራማት እንተ ደንጉዩ ወይ እንተ ዓቢሩ፡ ንበዓል ጥሪት፡ ንሓረሰታይ ይኹን ካልእ ዋኒን ንዘለዎ ሰብ ሻቕሎት እዩ። ብዛዕባ ውሕሰነት መግቢ ክዘረብ ከሎ፡ ካብ ዓቕሙ ንላዕሊ ተጋኒኑ ይኸውን። ኩይኑ ግን ውሕሰነት መግቢ ከም ናይ መወዳእታ ዕላማ ክትወስዶ ኣይከኣልን። ኣብ ግብራዊ ስራሕ፡ ክንዮ ውሕሰነት መግቢ ክንዛረብ ክንክእል ኣለና። ውሕሰነት መግቢ ምእንቲ ርእሱ ካብ ኢድ ናብ ኣፍ (Subsistence) ዓይነት ኣተሓሳስባ ስለ ዝኹን፡ ኪኖኡ ክትሓሰብ ክትክእል ኣለካ። ነፍሲ-ወከፍ ዜጋ ናይ ሕጂ ጥራይ ዘይኩን፡ ብዘሒ ናይ ህዝቢ እናወሰኸ ኣብ ዝኸደሉ 5፡ 10፡ 15. . . ዓመታት፡ ኣብ ዓይነት ሂወት ናይ ሰባት፡ ቁጠባዊ ምዕባለ ሃገር ናበይ ገጹ ክኸይድ ክኸእል ኣለዎ ክብል ኣለዎ። ነፍሲ-ወከፍ ሰብ ወይ ዜጋ ዝደልዮን ዝጽብዮን መግቢ ስለ ዝኹን፡ ነዚ ከተውሕሰ ክትክእል ኣለካ። ኪኖኡ እንተዘይሓሰብካ ግን፡ እቶም እተውጽኦም ስትራቴጂን ውጥናትን ሓጺርቲ ጥራይ እዮም ዝኹን። ሙብዛሕትኡ ናይ ሕርሻ ፕሮግራማትና፡ ብኸምኡ ዝተማእዘነ ኮይኑ ደኣ ይጽናሕ'ምበር፡ ካብኡ ወጺእና ኣግፍሕ ኣቢልና ክንሓሰብ ክንክእል ኣለና። እስትራቴጂና ከመይ ገይርና ንሰእሎ? ብልክዕ እንታይ ኢና ክንገብር ንደሊ ዘለና? 'እኹል እኸሊ ኣፍሪና ኢና፡ ርእሰና ክኢልና ኢና' ምባል ጥራይ ኣይኩንን። ናይ ብሓቂ ኣብ ዓይነት ሂወት ለውጢ ከምጽእ ዝኸእል ናይ ሕርሻ ፕሮግራማት ክንሰእል ክንክእል ኣለና። ናይ ሕርሻ ፕሮግራማት ጥራይ ዘይኩን፡ ንኻልኦት ጽላታት'ውን ዝምልከት ጉዳይ እዩ። ውሕሰነት መግቢ ክንብል ከለና፡ ኣእካል፡ ጥሪታት፡ ጸባ፡ ስጋ፡ ዓሳ. . . ምህርቲን ቀረብን ዝተፈላለዩ ዓይነት መግቢ ናብ ዜጋ፡ ኪኖኡ እውን ናብ ደገ ክትሓሰቡ እትኸእል ዕድላት ስለዘሎ፡ እቲ ዝቕየሰ ወይ

ዝሰኣል ስትራተጂ ብኡ መጠን ክኸይድ ክኸእል ኣለዎ።

ቅድሚ ዝኣገረ ኦቲ ወሳኒ ረጅሐ ማይ እዩ። ስለ'ዚ ባሕሪ ክትቆጸጸር ክትክእል ኣለካ። ብቐጻሊ ኣብ ዝናባዊ ሕርሻ ክንበር ኣይክኣልን እዩ። ስለ'ዚ ካብ ዝናባዊ ናብ መሰናዳዊ ወይ ናይ ክልቲኡ ዝንቕ፡ ኣበዮናይ ከባቢን ኣበዮናይ እዋንን ከተተኣታቱ ምእንቲ ክትውጥን፡ ቅድም ቀዳድም ማይ ክትቆጸጸር ኣለካ። ብሓፈሻዊ ኣዘራርባ፡ ክራማት ኣብ ዝበርከተሉን ዘይበርከተሉን፡ ዓመት ዓመት ኣብ ኩሉ ከባቢታት ናይ ሃገር ዝዘንብ መጠን ዝናብ፡ ክንደይ ይኸውን፡ ዝተፈላለዩ ስታትስቲክስ ወይ ግምታት ክህሉ ይኸእል ይኸውን። ነዚ ባህርያዊ ጸጋ ክትቆጸጸር፡ ኣብ መዓላ ከተውዕሉ፡ ንውሕስነት መግቢ ጥራይ ዘይኩን፡ ኪኖኡ'ውን ክትጥቀመሉ ምእንቲ፡ ሓደ ግፍሕ ዝበለ ወይ ሰፊሕ ስትራተጂ ናይ ምዕቃብን ምቁጽጸርን ማይ ክህልወካ ክኸእል ኣለዎ። ኣብ ዝሓለፈ 25 ዓመታት፡ኣብ ብዙሕ ቦታታት ዲጋታት፡ ከትርታት፡ መእለዩ ወሓይዝ ሰሪሕና ኢና። ግን ብድምር ይኹን ኣብ ከከባቢኡ እንታይ ስምብራት ገዲፉ እንድሕሪ ኢልና፡ ኣብ ዝርዝራት ክኣቱ ኣይደልን እዩ። ዘዋህለልናዮ ተመኩሮ ኣለና። እቲ ናይ መወዳእታ ሸቶ ግን ማይ ክንቆጸጸር ክንክእል ኣለና። ማይ ንምቑጽጸር፡ ቅድም ቀዳድም እቲ ባህርያዊ ኩነታት ብግቡእ ክጽናዕ ክኸእል ኣለዎ። ማይ ክገታት፡ ወሓይዝን እቶም ወሓይዝ ዝኸዱሎም ተፋሰሳትን ክፍለጡን ክጽንዑን ክኸእሉ ኣለዎም። ዓበይቲ ይኹኑ ንኣሸቱ፡ ማይ ኮረር ዝበለሉ ከባቢ ብግቡእ ተጸኒዑ፡ ሓጽብታት ክግበረሉ ኣብ ዝኸእሉ ቦታታት ከከም ከባቢኡ፡ ዓበይቲ፡ ማእከሎትን፡ ንኣሸቱን ሓጽብታት እንተ ኣዋዲድካ፡ ነቲ ማይ ተቐጻጺርካዮ ኣለኻ ማለት እዩ። ኣብ'ዚ ናይ ሎሚ ኣጋጣሚ'ውን ከተኩረሉ ዝደለ፡ ዓበይቲ ሓጽብታት ስለ ዝገበርካ ኣይኩንን። ካብ ዓበይቲ ይኹን ማእከሎት ሓጽብታት ምህናጽ፡ ዝያዳ ፍወሳ ናይ ማይ ክገታት እዩ። ፍወሳ ናይ ማይ ክገታት፡ ብኸትራ፡ ዛላታት፡ ምግራብን ዝተፈላለዩ ካልኣት ቅርጽታትን ከተዋድደሉ ትኸእል ኢኻ። ብመጠን ኣብ ውሽጢ ሓደ ማይ ክገታት ዘሎ ባህሪ/መልክዕ ናይ መሬት፡ ነቲ ኣብ ዓመት ዓመት ዝዘንብ ማይ፡ ኣብ'ታ ማይ ክገታት እቲ ከመይ ገይርካ ትቆጸጸር ብምውጣን ናይ ኩለን ማይ ክገታት ምቁጽጸር ክትገብር ትኸእል። ናይ ባርካ፡ ጋሽ፡ ዓንሰባ፡ ዘይነግቕ ሓይሊ ዘለዎም፡ ካብ ጫፍ ዶብ ቀሮራ ክሳብ ከባቢ ዓሰብ ዝዝርግሑ ናይ ምብራቕ ወሓይዝ ኣለዉ። እዚ ቀሊል ግዜ ዘይወሰድ፡ ገዚፍ ጸጋታት ከምኡ'ውን ዓቕልን መስዋእትን ዝሓትት መደባት እዩ። በዚ ከይገበርካ ዝኹነ ካልእ ናይ መግቢ መደባት ከተተኣታቱ ኣይትኸእልን ኢኻ።

ናይ ብሓቂ ምስ ኩሉ'ቲ ዘጋጠመና ብድሆታት፡ ኣብ ውሽጢ እዚ 25 ዓመታት ዝተሰርሐን ሕጂ ዝሰራሕ ዘሎን ንዝመጽእ ሓሙሽተ-ዓሰርተ ዓመታት ተታሒዙ ዘሎ መደብ፡ ነቲ መባእታ እንብሎ፡ መጀመርያ ዝኣክል ፍርያት ከነፍሪ ምእንቲ፡ ዝሕግዝና ምቁጽጸር ናይ ማያት ገይርና ኣለና ኢልና ክንዛረብ ንኸእል። ድሕሪ ምቁጽጸር ማያት ዝመጽእ፡ ኣብ ቀላ ድዩ፡ ኣብ ከበሳታት ድዩ፡ ኣብ ሓውሲ ቀላ ድዩ፡ ክንደይ ዝሰፍሓቱ መሬት ክትሓርስ ትኸእል? ማይ ኣብ መዓላ እተውዕለሉ መሬት ክህሉ ኣለዎ። መሬት ቦቲ ናይ ቀደም ልምዳዊ መንገዲ

ዘይኩኑ፡ ብዘመናዊ መንገዲ ክምዕብል ክኸኸል ኣለዎ። ኣብ ክንዲ ኣብ ዓመት ሓደ ምህርቲ፡ ኣብ ዓመት ክልተ ምህርቲ፡ እንተ ተኻኢሉ'ውን ሰለስተ ምህርቲ እተፍርየሉን ተገላቢጥካ ትዋቀመሉ ክኸውን ኣለዎ። ስለ'ዚ፡ ኣብዚ ከባቢ ማይ ተቐጻጸርና ክትብል ከለኻ፡ ማዕረ ማዕረኡ ምስ ምሰፋሕ ወይ ምድልዳል መሬት ዝተኣታቶ ቴክኖሎጂ ከምኡ'ውን ናይ ማይ ክዖታት ዝበሃል'ውን ብግቡእ እተደኣ ተተግቢሩ ናይ ግድን ኣብ ሓጽቢ ዝእኩብ ጥራይ ዘይኩኑ፡ ኣብ ማይ ክዖ ዝዘነበ ማይ ተተቐጻጸርካ፡ ብምግራብ ድዩ ብዘተፈላለዩ መንገዲ ናብ'ቲ ዝለዓለ ደረጃ ምእኩብ ናይ ማይ ክብጻሕ ይከኣል። ኣብ ኣእካል ጥራይ ዘይኩነ ጥሪት'ውን ኣሎ። ካብ ጥሪት ዝርከብ መኸሰብ ቀለል ኣይኩነን። ስጋ ምጥፋን፡ ሰርናይ፡ መሸላን ካልኣት ኣእካልን ስለ ዘፍረና ጥራይ ኣይኩነን። ሃብቲ እንሰሳ ሃገር ናይ ምሰሳን ሓይሊ ኣሎ። እዚ ኣብ ውሕሰነት መግቢ ዝህልዎ ኣበርክቶ ቀለል ነገር ኣይኩነን። ስጋ ጥራይ ዘይኩኑ፡ ጸባን ካልኣት ዝተፈላለዩ ምስኡ ዝኸዱ ረብሓታትን'ውን ኣለዉ። ናብ ናይ ካሽ ፍርያት ንኸትከይድ፡ ጡዋ፡ ሸርር፡ ዝተፈላለዩ ንሰደድ ይኹን ናይ ውሽጢ ቁጠባ ክሕግዙ ዝኸኸሉ መደባት እውን ከተተኣታቱ ትኸኸል። ክሳብ እዚ ዘለናዮ እዋን 2017፡ ምናልባት'ውን ክሳብ 2018 ወይ 2019 እንተ ኢልና፡ ብኣጠቓላሊ ዝኣኸለና እኸለ ከነፍራ፡ እንድሕሪ 400 ሸሕ ሄክታር ኩይኑ ዘድልየና፡ ኪኖ'ዚ ኣብ ምሉእ ሃገር ቡብዞቲኡ እንድሕሪ ርኢናዮ፡ ክንደይ ዝኣክል መሬት እዩ ዝሕረስ ዘሎ? እንታይ ዓይነት እኸለ ብዘየገድስ ኣብ ሓደ ሄክታር ክንደይ ኩንታል ወይ ክንደይ ቶን ክትሓፍስ ትኸኸል? ዝዚ ሕጂ ዘሎ ብዝሐ ህዝቢ ይኹን ነቲ እናወሰኸ ዝኸይድን ዘድሊ ዓይነት ወይ ዓቕን ናይ ኣእካል እንታይ እዩ? ኣብ ግምት ክኣቱ ክኸኸል ኣለዎ። ምስ ምቁጽጸር ማይ፡ ምድ'ልዳል መሬት፡ ምስ ምትእትታው ሓድሽ ቴክኖሎጂ እቶት ክበዝሕ ይኸኸል እዩ። ኣብ መወዳእታ እቲ ሰፍሓት ዘይኩነ ዘገድሱ፡ እንተደኣ ዝናባዊን መሰናዳዊን ሕርሻ ገይርካ ኮይንካ እትዋቀመሉ ዘለኻ፡ ኣብ ገለ ወይ ዓቢ ክፋል ናይቲ ማይ ዝተቐጻጸርካሉ ከባቢ ክልተ ምህርቲ ክትሓፍስ ስለ እትኸኸል፡ ሓንቲ ሄክታር ክልተ ሄክታር ትኸውን ኣላ ማለት እዩ። እንድሕር ክልተ ምህርቲ ኣእቲኻ፡ ነቶም ካልኣት እትዋት (Input) ኣብ ግምት እናኣእተኻ ትኸይድ። እዚ ኣብ ሕርሻ ጥራይ ዘይኩኑ፡ ኣብ ሸቕለት፡ ኣብ ዓያይነት፡ ኣብ ዓይነት ሂወት ናይ ዝተፈላለዩ ከባቢታት መሰረታዊ ለውጢ ኣለዎ። እዚ ዓቢይቲ መደባት ናይ መቁጻጸሪ ሓጽብታት ኢልና ንዛረበሉ ዘለና፡ ኣብ ከከባቢኡ ዓዲ ብዓዲ፡ ጎደቦ ብጎደቦ፡ ዞባ ብዞባ፡ ንኡስ ዞባ ብንኡስ ዞባ . . ክምዕብል ኣለዎ። ባህሊ ምቁጽጸር ማይ ከተዕቢ እንተ ኳንካ፡ ማይ ክዖታት ክትፍውስ ኣለካ። ማይ ክዖታት ምፍዋስ ድማ ኣብ ከከባቢኡ ክግበር ዘለዎ እዩ። ማይ ክዖታት ምፍዋስ ንገዛእ-ርእሱ ምስ ኣእካል ምዝራእ ጥራይ ዘይኩኑ፡ ዝተፈላለዩ ፍረታትን ናይ ካሽ ፍርያትን ከተእትወሉ ስለ ዝከኣል፡ ምቁጽጸር ማይ ኣብ ሓጽብታት ምእኩብ ጥራይ ዘይኩኑ፡ ናይ ማይ ክዖታት ምፍዋስን ምስኡ ዝኸዱ ዝተፈላለዩ ናይ ሕርሻን ጥሪትን መደባትን እውን ስለ ዘለዉ። እዚኦም ዝያዳ ኣተኩሮ ክግበረሎም ክኸኸል ኣለዎ።

ብዛዕባ ውሕሰነት መግቢ እንተ ኹይኑ፡ ማይ እንተ ዘይሃረመ እውን እኸለ ኣይንሰእንን ኢና። ስለ'ዚ ኣይትሻቐል፡ ዋና ነገር ንዓመታ ይኹን ንድሕሪኡ ሓሙሽተ-ዓስርተ ዓመት፡

ብዙዎቹ ጥያቄዎችን ያሟላሉ። ዝናብ መጽኦ አይመጽኦ መሬትና፣ ማይናን ካልጸጸ ጸጋታትናን ተጠቅሞና፣ ንጉሥና ከብድርና ንደገውን ክንሰድድ ንክጸል ኢና። እቲ እስትራቴጂና ብሉ እዩ ዝኸይድ ዘሎ። ማይ ንምቁጽጸር ዘድልዩ ትሕተ-ቕርጺ ናብ ምውዳድ፣ ማይን ሓመድን ምዕቃብ፣ ናይ ምግራብ መደባት፣ ምሰሳን ጥሪት. . ። ኣብ'ዚ መዳይ 10% ወይ 20% ካብ'ቲ እንብህጎ ገይርና ኣለና ኢልና ክንዛረብ ይከኣል'ዩ። ምናልባት ከም ዓንሰባ፣ ባርካ፣ ጋሽ ዝኣመሰሉ ዓቢይቲ ወሓይዛት ጥራይ ዘይኮኑ ዘገድሱ፣ ኣብ ምብራቓዊ ገማገም ዘለና ጸጋታት እውን መወዳእታ ዮብሉን። ምስ ካልእ ከባቢታት ኣነጻጺርካ፣ ብዙሕ ብልጫታት ኣለዎ። እቲ ኣብኡ ከይተጠቐምናሉ ናብ ባሕሪ ዝውሕዝ ማይ ውሑድ ኣይኮነን። ሰፍሓት መሬት'ውን ንእሽተይ ኣይኮነን። ክለ.ማ ኣብ ግምት ኣእቲኻ ቡባዓይነቶም መደባት ከተተኣታትዎሉ ይከኣል እዩ። ስለዝኹን፣ ኣብ ስለስተ ቦታታት ከፋፊልና፣ ምብራቓዊ ናይ ልምዓት ዞባ፣ ማእከል ናይ ከበሳታት ናይ ልምዓት ዞባ፣ ምዕራብ ናይ ልምዓት ዞባ ተባሂሉ ዘሎ እውን ነናቱ ፍሉይነት ስለ ዘለዎ፣ ኣብ'ቲ ባህርያዊ ጸጋታት እውን ንዕኡ ዝሰማማዕ መደባት ከተተኣታትዎሉ ክትክእል ኣለካ። እዚ ኣይበጻሕናዮን ዘለና።

ናይ ምብራቓዊ ጎላጎል መደባትና ገፋሕቲ ስለ ዝኹን፣ ብቐዳምነት ስለ ዘይሰራዕናዮም ኣይተተግበሩን ኣለዉ። ኣብ ከበሳታት ዘለዉ፣ ብኣጠቓላሊ ሓደ ክልተ ምስ ኣድላይነት ናይ ዝስተ ማይን ቀረብ ናይ ከተማታትን ሓውሲ ከተማታትን ዝተኣታተዉ መደባት ክህልዉ ይክእሉ ይኹን። ግን እቶም ንዝዚፍ ሕርሻዊ መደባትና ኢልና ከተተኣታትዎም ዘለና ኣይተፋረቑን - ብሲሶ እውን ኣይበጻሕናዮን። ኣብ ምዕራባዊ ቆላታት ዘለና ጸጋታት ምሉእ ብምሉእ ክንቆጸጸሮ 20% እውን ኣይሸፈንናሉን ዘለና። እዚ ግምት እዚ ወሲድካ እንድሕሪ ርኢኻዮ፣ ኣብ ቅድመና ዘሎ ዕማማት ወይ ብድሆታት ዝዚፍ እዩ። ዝኣኸለና ተመኰሮ ኣዋህሊልና ኣለና። ብዘተፈላለዩ መንገዲ ጸጋታትና ነጉሳጉሶ ኣለና። ልዕሊ ኹሉ ከኣ ናይ ሰብ ጸጋ ምጉሰንስ እዩ። ኣዝዩ ከቢድ ወጻኢታት ዝሓትት፣ ክተኣታቶ ዘለዎ ናይ ማሸነፊ መሳለጥያታት (እኩፕመንት) መሰናዳዊ ቴክኖሎጂ ወፍርታት ኣሎ። ምስኡ ዝኸይድ ናይ ዘርኢን ዝተፈላለዩ ናይ ሕርሻ ኮሚካላትን ኣሎ።

ዝዚኦም እናጉሳጉሰና እቲ (Potential) ወይ ክህሎት እናኣዋህለልና እንድሕሪ ከይድና፣ ካብ'ዚ ሕጂ ዘለናዮ ዘተኣማምን ደረጃ፣ ናብ ዝዓበዩ ክንከይድ ዝበለጸ ዕድል ኣለና ኢልና ክንዛረብ ንክእል። ስለ'ዚ ብዛዕባ ውሕስነት መግቢ ብዙሕ እንተ ዘይተሰከፍና ዝሓሸ እዩ። ኣብ ዝመጽእ መደባትና፣ ምስ'ዚ ወጺኡ ዘሎ ስትራቴጂ እቶም ተዳልዮም ዘለዉ ፕሮግራማት ኣብ ውሽጢ እቶም ፕሮግራማት ዘለዉ ፕሮጀክትታትን ናታቶም ዝርዝር ውጥናትን፣ ቡብኸባቢኡ ጽቡቕ መረዳእታ እንተደኣ ኣሎ፣ ኣብ ትግባረ ኸኣ ሓያል ውዳብ እንድሕሪ ተረኺቡ፣ ናይ ብሓቂ እቲ ኣሳጉማ ክንህር ይክእል እዩ። ብኡ መጠን ከኣ፣ ውሕስነት መግቢ ኣብ ሓደ እዋን ዛንታ እዩ ክበሃል ክክእል ኣለዎ። ስለዚ ናብ ከምኡ ደረጃ ክንበጽሕ ደሓን ሰጉምና ኣለና ኢልና ክንዛረብ ንክእል።

ክቡር ፕረዚደንት ገለ'ኳ ጠቂሰካዮ ኢኻ። ንዝያዳ ምንጻር ግን ንዋሕዲ ዝናብን ደርቅን ኣብ ዝተቐለበሰ ከባቢ ከም ምህላውና መጠን፣ ክዘና ማይ ንምዕባይ - ዓቢይቲ ፕሮጀክትታት ተተግቢሮም እዮም። ንኣብነት ከም ናይ ገርሶት፣ ከርከቦት፣ ገርገራ፣ ጋሕቴላይ ወዘተ ምጥቃስ ይክኣል። ኣብዚ እም ተተግቢሮም ዘለዉ ሰርሓት ናይ ቀረባ መደባትና ከመይ ይመስል?

ናይ ቀረባ መደባትና ብኸመይ ክትገልጹ ትኽእል እንተ ኢልካ፣ እቲ ተኣኪቡ ዘሎ ማይ ክንጥቀመሉ ኣይንኽእልን ኢና ዘለና። ንኣብነት ኣብ ከርከቦት ተዋህሊሉ ዘሎ ማይ ክትግምቶ ቀለል ነገር ኣይከኑን። ብዘይምግናን ልዕሊ 200 ሚልዮን ሜትሮ ኩቢ ወይ ትርብዒት ሜትሮ ማይ ኣሎ። እቲ ትሕተ-ቕርጺ ክዋደድ ከሎ ኣብ ግምት ዝኣተዉ መደባት ነይሮም። ሕጂ ግን እቲ ማይ ተኣኪቡ ኣሎ። ኣብኡ ተጣይሶም ዝኸዱ 'ክንድ'ዚ ሓሪሶም ክንድ'ዚ ኣእትዮም' ዝብል ነገራት ክትሰምዕ ትኽእል ኢኻ። ግን እቲ ክህሎት (Potential) ናይ'ቲ ትሕተ-ቕርጺ ምሉእ ብምሉእ ክትጥቀመሉ ክትክእል ኣለካ። ኣብኡ እዩ ዝመጽእ እቲ ብደሆ። ቀዲ ዝኣክል ምድላዎት ተገይሩ ነይሩ እንተ ዝኸውን፣ ሰጣሕ ጉላጉል ስለ ዝኸነ ብልጫ ስለ ዘለዎ፣ ከፋፊልካ (ድሮ እውን እቲ ምክፍፋል ተገይሩ ኣሎ) ከተፍርየሉ ምተኻእለ። ብምሉእ ዓቕሚ ናይ'ቲ ተዋህሊሉ ዘሎ ማይ ዝለምዐ መሬት ግን የለን። ብዝሒ ናይ'ቲ ማይ ምስ'ቲ ዘሎ መደብ ዝመጣጠን ኣይከኑን።

እዚ መሬት ምድልዳል ጥራይ ዘይከነ ናይ መሰኖ ሰርዓት ከተተኣታትወሉ ክትክእል ኣለካ። ናይ መሰኖ ሰርዓት ክተኣታቶ ኸኣ ናይ ጸዓት ጉዳይ ኣሎ። ምናልባት ምስ መልክዕ ናይ መሬት ብስሕቦት (Gravity) ዝሰርሕ ሰርዓት ናይ መሰኖ ከተተኣታቱ ትኽእል ኢኻ። ኣብ ገሬሕ ቦታ ብኸምኡ ክትሰርሕ ግን ኣይዋጽኣካን እዩ። ተወሳኺ ጸዓት ክህልወካ ክኽእል ኣለዎ። ንኣብነት ኣብ'ዚ እዋን'ዚ ኣብኡ፣ ናይ ጸዓት ጸገም የለን ኢልና ክንዛረብ ንኽእል። ንኣዋቂ ግን ወጻኢታትና ኣውሒድና መኸሰባትና እናኣዕበና ንኸንከይድ፣ እሞ ዘተኣማምን ምንጪ ናይ ጸዓት ክንረክብ ክንክእል ምእንቲ፣ ናይ ጸሓዳዊ ወይ ተሃዳሲ መመንጨዊ ጸዓት ክኣትወሉ ኣለዎ ተባሂሉ፣ ናይ 8 ሜጋ ዝኸውን ኣብ ወረቕት ተሳኢሉ ዝተወደአ መደብ ኣሎ። ንሱ ጸዓት ብዘውሕስ መንገዲ ክሳብ ዝትግበር፣ ንመሰጋገሪ ኢልና ክንዛረብ እንኽእል ረሰናዊ መመንጨዊ ጸዓት ኣለና። እቲ ዋና ነገር ግን፣ ቦቲ ኣብኡ ዘሎ ማይ ክንደይ ሽሕ ሄክታር ከነልምዕ ንኽእል እንድሕር ኢልካ፣ እቲ ኣብኡ ተዳልዩ ዘሎ መሬት ንዓኡ ዝኣክል ኣይከኑን። ስለዚ፣ ናብ ዝገፍሐ መሬት ከተብጽሖ ክትክእል ኣለካ። እቲ ተኣኪቡ ዘሎ ማይ፣ ናብ ዝገፍሐ መሬት ከተብጽሖ ኸኣ ሰርዓተ መዕደሊ ወይ መከፋፈሊ ክትዘርግሖ ክትክእል ኣለካ። ኣብ ውሽጢ 20-30 ኪ/ሜተር ጥራይ ዘይከኑ፣ ናብ ውሽጢ 40-50 ኪ/ሜተር፣ ንሰሜን፣ ንምዕራብ፣ ንደቡብ ገጹ ከም ዝዘርጋሖ ክትገብሮ ክትክእል ኣለካ።

ናይ ከርከቦት ፕሮጀክት ጥራይ እንተ ርኢና፣ ብዙሕ ክትሰርሓሉ እትኽእል ዕድላት ኣሎ። 10-20 ሽሕ ሄክታር'ውን ቀለል ኣይከኑን። እንተደኣ እቲ መከፋፈሊን መዕደሊን ሰርዓት

ዘርጊሕካዮ፡ ልዕሊኡ'ውን ክትበጽሕ ትኽእል ኢኻ። ዓይነት ናይ'ቶም ኣዘርእቲ'ውን ኣክራኻሪ ኣርእሶቲ እዩ። እቲ ቦታ ንጡጥ ምሩጽ እዩ። ሎሚ ዘይከጎ ብቐደሙ ዝተፈለጠ እዩ። ኣብ ጡጥ ከተውፍር እንድሕሪ ኷ንካ፡ ክንደይ ዝኣክል ጡጥ ክትዘርእ ትኽእል? ኣብኡ ዝፈረዮ ጡጥ ናብ ዓለባ ናብ ልብሲ ክትቅይሮ እንታይ እንታይ ብልጫታት ኣለካ? ጥሪ ጡጥ ክትሸይጥ እንተኾይንካ የዋጽኣካ ድዩ ኣየዋጽኣካን? ክትፈልጥ ኣለካ። ናይ ሸኮር መደብ ኣሎ። ብሸኮር ርእሶና ምእንቲ ክንክእል እውን ዝኣኽለና ክንገብር ንኽእል ኢና።

ኣብ ኣፍ-ሂምቦል ዝተፈተነ ተመኮሮ ኣሎ። እቲ ቦታ እውን ምቹእ እዩ። ባልዕ ሰለ ዘይብሉ'ውን ብዙሕ ዘሰክፍ ሕማማት የብሉን። ካሽ ክሮፕ እውን ከተተኣታቱ ኣለካ። ካልኣት ዝተፈላለዩ መደባት'ውን ከምኡ።

ትሕተ-ቅርጺ ተዋዲዱ፡ ዝኣኽለና ማይ ሒዘና ኣለና። ንዕኡ ክንምዘምዘሉ እንኽእል ናይ ብሓቂ ኩሉ ዘድልየና መሳለጥያታት ኣዋዲድና ዲና እንተደኣ ኢልና ግን ኣየዋደድናን። ሕጂ ኣብኡ እዩ እቲ ጉያ ዘሎ። ንዓኡ ተኣማሚንካ ገጅፍ መደባት ከተውጽእ ትኽእል ኢኻ። ናይ ገርሰት፡ ፋንኮ፡ ኣለቡ. . . ኣብ ከባቢ ተሰነይን ዓሊ ግድርን ዘሎ ጽቡቕ ትሕተ- ቅርጺ ተዋዲድሉ ብዙሕ ነገር ንጥቀመሉ ዘለና እዩ። ብተዛማዲ ምስ ካልእ ማለት እዩ። ብመጠን ናይቲ ተኣኪቡ ወይ ተዓቂቡ ዘሎ ማይ፡ ተኣታትዩ ዘሎ መደባት ቀዲሙ ሰለ ዝጸንሐ፡ ብዙሕ ብልጫታት ኣለዎ። ዳርጋ ማዕረ እቲ ዘሎ እኩብ ዝተዋህለለ ማይ ክንጥቀመሉ ክኢልና ኣለና ኢልካ ክትዛረብ ይከኣል ይኸውን። እዚ ሕጂ ናይ ተሰነይን ዓሊ ግድርን ወሲኽካ እንተርኢኻዮ ግና ብግቡእ ኣይተጠቐምናሉን። ዋላ እቲ ዝተነድፈ ውጥን'ውን ኣይተተግበረን ኣሎ። ካብኡ ንጎሊጅ ገጽካ ክሳብ በዓል ኣምሓጀር፡ ባደሚት. . . ክትወርድ ትኽእል ኢኻ። እቲ ተኣኪቡ ዘሎ ማይን እቲ ሰፍሓት ናይቲ መሬትን ኣብ ግምት እንተ ኣእቲኻዮ፡ ክንጥቀመሉ ክኢልና ዘለና ኣዘዩ ንእሽቶይ እዩ። እንተ በዝሐ ካብ 30% ወይ 20-25% ዝሓልፍ ኣይከኑን። እቲ ዝተፈረፈ 60-70 % ዝኸውን ማይ እንተ ዝርከበሉ ብዙሕ ነገር ምገባርና። ናይ ጥሪት እውን ኣብ ግምት ዘእተወ እዩ። እዘን ኣብ'ዚ ከባቢ ዘለዎ እንተ ርኢና፡ ምስ ብዝሐ ናይ ህዝቢን ትሕዝቶ ናይቲ ማይን፡ ንዝተፈላለዩ መዓልታት ከፋፊልካ ክትጥቀመሉ እትኽእል ማይ ተኣኪቡ ኣሎ ኢልና ክንዛረብ ንኽእል ኢና። ግን ኣብ'ዚ እውን ንገዛእ ርእሱ መበጻጽሒን መከፋፈሊን ሰርዓት ምሉእ ብምሉእ ክተኣታተወሉ ክኽእል ኣለዎ።

ካብ ኣሰመራ ጀሚርካ፡ ገጠራት፡ ሓውሲ ከተማ ዝበሃል'ውን ኣብ'ቲ መደብ ዝኣተወ ኣሎ። ናይ ብዓል ገርገራ ንኣብነት ናብቲ ከባቢ ጥራይ ክትጥቀመሉ ዘዋጸኡ ኣይኮነን። ሰለዚ ካብ ገርገራ ንሃዘጥ ክኸይድ ክኽእል ኣለዎ። ካብ ገርገራ ንከባቢ ደቀምሓረ፡ ኮርባርያ ካብኡ ንንደው ንምብራቕ'ውን ክኸይድ ክኽእል ኣለዎ። ኣብ ካልኣት ዝተፈላለዩ ከባቢታት'ውን ክትዘርግሐ ክትክእል ኣለካ። መከፋፈሊ ሰርዓት ክህልወካ ኣለዎ - ምሉእ ብምሉእ ክትጥቀመሎም ምእንቲ። ናይ ምብራቕ ናይ ጋሕቴላይ ኢልና እንድሕሪ ተዛራብና፡ ኣብ

መወዳእታ አይበጽሐን ዘሎ። ንባጽዕ ንዝሰተን ንጽሬትን ጥራይ ዘይኩኑ፡ ኣብ'ቲ ከባቢ እንታይ መደባት ከተተኣታቱ ትኽእል? ብሰሜን፡ ናብ ዒን፡ ላባ፡ ፈልኮት፡ ዓገት. . ገጽካ'ውን ክትከይድ ትኽእል ኢኻ። ሕጂ ክሳብ ከባቢ ባጽዕ ዘሎ ጠለብ ናይ ማይ ጥራይ ንገዛእ-ርእሱ፡ ቅድም ንዝሰተን ንጽሬትን ነማልእ'ሞ፡ ማዕረ ማዕረኡ እውን ንመደባት ሕርሻ'ውን ክትጥቀመሉ። ኣብኡ'ውን እቲ መከፋፈሊ ሰርዓት ብግቡእ ከተዋድዶ ክትክእል ኣለካ። ጠለብ እናሓየለን እናዓበየን ክኸይድ ስለ ዝኽእል፡ ካልኣት መመላእታ ትሕተ-ቕርጽታት ክዋደዱ ክኽእሉ ኣለዎም። ደቡብ ካብ ባጽዕ፡ ከም ናይ ዊዓን ካልኣትን ዓበይቲ ወሓይዝ ኣለዉ። ነዚኣቶም ብጋሕቴላይ ጀሚርና ነቶም ካልኣት ከነማልኦም እንተ ኽኢልና፡ ኣብ'ቲ ከባቢ ክተኣታቶ ዝኽእል መደባት ናይ ሕርሻን ናይ ጥራትን'ውን ብቐንዱ እናዓበየ ክመጽእ ይኽእል። ማይ ንእኩብ ኣለና። እቲ ዝኣኩብናዮ ማይ ሚእቲ ካብ ሚእቲ ተጠቂምናሉ ክንብል ምእንቲ ግን፡ ኩሎም እቶም ምስኡ ክኸዱ ዘለዎም ወይ ክማልኡ ዘለዎም ረጃሒታት ከነማልኦም ኣለና። ካብዚ ተዋህሊሉ ዘሎ ተመኮር፡ እቲ ማይ ምቑጽጸርን ትሕተ-ቕርጺ ማያት ምስራሕን ተኻኢሉ ኣሎ። ካብኡ'ኸ ናበይ? ንዝበሃል፡ ማዕረ ማዕረኡ ቅድመ- ምድላው ክግበረሎም ዘለዎ እዞም ጉዳያት እዚኣቶም እዮም። እንተደኣ ኣብ'ዚ ዝመጽእ ዘሎ 2-3 ዓመታት ጽቡቕ ምድላዎት ተገይሩሎም፡ መበገሲ ክኸኑና ኢልና ክንዛረብ ንኽእል። እዚ ከም ናይ 2018 ዓ.ም. መደብ ኢና ንዛረብ ዘለና ማለት እዩ።

2017 ዓ.ም. ሰኽፍታታት ነይሩ። ክራማት ደንጉዩ ክራማት ቀልጢፉ ይበሃል ነይሩ። ኣብኡ ዘይኩነ እቲ ሕቶ ግን፡ ኣብ 2018 ክንዛረብ ከለና እዞም ሕቶታት ብምሉኣቶም ፈቲሕናዮም'ኳ እንተ ዘይተባህሉ፡ ዓቢ ክፋል ካብኣቶም ፈቲሕናዮ ኣለና ኢልና ክንዛረብ ክንክእል ኣለና። እቲ ብድሆ ናይ ገዚፍ ወፍሪ ጠለብ እዩ። ብጣዕሚ ገዚፍ ስለ ዝኹኑ፡ ጁባኻ እናረከኻ ዮዋጽኣና ድዩ ኣዮዋጽኣናን እናበልካ፡ ገለ ገለ ፕሮግራማት እናሰዋእና ኣብኡ ኣዝቢልና ክንሰርሕ ኣለና ተባሂሉ፡ ኣብ መሰርሕ ምጽፋፍ ዘሎ መደባት ኣሎ። ግን ኣብ 2018 ኣብ ሓደ ዝበረኸ መድረኽ በጺሕና ኣለና ኢልና ክንዛረብ ምእንቲ፡ እቲ እንውሰኹ፡ እዚን እዚን እዩ ተባሂሉ ክረኣ ክኽእል ኣለዎ። ኩሎም እዞም ተጠቂሶም ዘለዉ፡ ዋላ እቶም ደቀቕቲ ዝበሃሉ፡ ቅድሚ ሕጂ ዝተሰርሑ ኣዝዮም ንኣሸቱ ሓጽብታትን ራህያታትን ኣብ ዝተፈላለዩ ከባቢ ኣለዉ። ጸሓያዊ መመንጨዊ ጸዓት፡ መጨንጉዒ ፓምፓታት ኣተኣታቲና፡ መዐደሊ መስመራት እናዘርጋሕና፡ ኣብ ዓበይቲ መደባት ጥራይ ክንጥምት ዘይኩኑ፡ ነቶም ንኣሸቱ-ንኣሸቱ መደባት እውን ከየሰተናዎቕና ክንሰርሕ ኣለና። ንኹሉ ዘድሊ ጸጋታት ከተጉሳጉሰ ስለ ዘለካ፡ ዓመት ዓመት ምናልባት ኣብ 2018 ከነጉሳጉሶም እንኽእል ኣብ መሰርሕ ኣለዉ ክንሪኦም ኢና። ሸዑ - ሰዓቱ ምስ መጽኢ ክንዛረብሎም ኢና።

ክቡር ፕረዚደንት፡ ሸርፊ ባጤራ ንምርግጋእ፡ ዝርቁት ርእሰ-ማል ናይ ምውጋድን ንግዲ ኮንትራባንድ ናይ ምቁጽጸርን ሰርሓት ክከየድ ጸኒሑ ኣሎ። ብዘይካ'ዚ፡ ዘይሕጋዊ ድለላን ምውቕቓዕን ንምቁጽጸርን ዕዳጋ ንምርግጋእን እንታይ ይግበር ኣሎ?

እቲ ኣርእሱቲ ኣዝዩ ከቢድ እዩ። ከም ጉዳይ፡ ኣብ ውሽጢ ዕብዮት ናይ'ቲ ቁጠባ፡ ዝሓለፈ ዓመታት ዝሰገርናዮ መሰገደላትን ዘጋጥሙና ዘለዉ ብድሆታትን ብግምት ክትዛረበሎም ኣጸጋሚ እዩ። ብኣሃዛት ክትዛረበሎም ከለኻ ዝበለጸ እዩ። ኣብ'ዚ መወዳእታ እዋን፡ እቲ ናይ ደገ ምስገኛላት ወይ ሸርሕታት እንብሎ እናበዘሐ ስለ ዝኸደ፡ እቲ ሒዘናዮ ንኸይድ ዝነበርና ክፋት ፖሊሲታት ናቱ ሳዕቤናት ነይርዎ። ነፍሲ-ወከፍ ዜጋ፡ ቡብዓቕሙ ክርደኦ ዘለዎ፡ “እቲ ብናቕፋ እትወሰዶ መሃያ እንታይ ክትገዝኣሉ ትኽእል?” ዝብል እዩ። ደሞዝ ኣይተቐየረን። ንዓሰርተ ወይ ዕለራ ዓመት ወይ እውን ልዕሊኡ ይኸውን ደሞዝ ኣብ ቦታኡ እዩ ዘሎ። ካብ ሕብሰቲ ጀሚርካ ዝኹነ ንሂወት ዘድልዩካ መሰረታዊ ነገር ክትገዝእ፡ ኣብ ኢድካ ናይ ዘሎ ናቕፋ ናይ ምዕዳግ ሓይሊ እዩ ዝውሰኖ። ብዙሕ ግዜ፡ ኣብ ነንበይናም ኣጋጣሚታት ጠቕሰዮ ኣለኹ።

ኣብ ዝሓለፈ ሰለስተ መዓልቲ ምስ ዝተፈላለዩ ሰባት ከም ዋሃ ኣዕሊሊሉ ነይረ። ኣብ'ዚ ዜና እዩ ዝሰምዖ። ኣብ ከባቢ ሰንዓፊ ድዩ ወይ ኣብ ካልእ ካብ ቴለቪዥን ሰሚዐ ኣለኹ። “ጸባ ብርትዓዊ ዋጋ ኢና ንሸጦ” ኢሉ ይዛረብ ሓደ ገላጺይ። ‘ብርትዓዊ ዋጋ’ ዝብሎ ዘሎ ንሓንቲ ሊትሮ 20 ናቕፋ ትሸየጥ ማለት እዩ። ርትዓዊዶ ኣይርትዓዊን ኣይኩነን እቲ ሕቶ። ንሓደ ሊትሮ ጸባ - 20 ናቕፋ እንድሕሪ ኮይንካ ትገዝእ፡ ኣብ ጀርመን ንሓደ ኪሎ ጸባ ካብ 29 ክሳብ 30 ሳንቲም ይሸየጥ። እዛ 20 ናቕፋ ትበሃል ዘላ፡ ቡቲ ወግዓዊ ዝበሃል 15 ወይ 20 ወይ እውን ካብኡ ንላዕሊ ኣሸርፋ፡ ማዕረ መጠን ኣብ'ቲ ኣብ ካልእ ዓለም ዘሎ ሊትሮ ጸባ ወይ ኪሎ ጸባ ብኸመይ ትመጣጠን? ከም ኣብነት፡ ሓደ በርሚል ማይ ኣብ'ዚ ከተማ፡ ብኸመይ ይሸየጥ ነይሩ? በዩናይ መጉት (Logic) እዩ ዝሸየጥ ነይሩ? ፈሓም ንሓደ መሸማዕ 800 ናቕፋ ይሸየጥ ይበሃል። ጥሪት ዘራብሕ ሓረሰታይ፡ ንመግቢ እንሰሳ ንኹንታል ብ500 ይገዝእ። እዚ ነቲ ሰብ ዝፈልጦን ዝሰምዖን እዩ ንኣብነት ዘምጽእ ዘለኹ። ኣብ መወዳእታ ግን ዝወሰድካ መሃያ ውሰድ፡ እቲ እትወሰዶ ናቕፋ ኣብ ዕዳጋ እንታይ ትገዝኣሉ እዩ ዝውሰኖ።

ዕዳጋ ቡብግዜኡ እናነሃረ፡ ሸርፊ ናቕፋ እናንቁልቁለ እንድሕሪ ከይዱ ትርጉም የብሉን። እቲ ንስኻ ትወሰዶ ዘለኻ ደሞዝ ናይ ምዕዳግ ሓይሉ እናደኸመ ስለ ዝኸይድ፡ ደሞዝካ ኸኣ ማዕረኡ ስለ ዘይውሰኹ፡ ኣብ ሓደ ሰብ ጥራይ ዘይኩኑ፡ ኣብ ምሉእ ሃገር ከምኡ ዝኣመሰለ ዘይምኽኑይ ናህሪ ዋጋታትን ምውቕቓዕን (Speculation) እዩ ዝኸውን። ሓደ ብሓደ ክትዛረበሉ ትኽእል ኢኻ። ምኽንያቱ፡ ሓደ ሊትሮ ጸባ ከተፍሪ ክንደይ'ዩ ወጻኢታቱ፡ ሓደ ሓደ ዝተገብረ ኤክሰርሳይስ (Excercise) ኣሎ። ሓደ ሊትሮ ጸባ ንኸፈሪ ወጻኢኡ ካብ 6 ክሳብ 7 ናቕፋ ኣይበዘሕን እዩ። ዋላ ቡቲ ሕጂ ዘሎ ሸርፊ፡ በዩናይ (Logic) 20 ናቕፋ ይሸየጥ እንድሕሪ ኣልካ መግለጺ'ውን የብሉን። ናይ መንግሥቲ ደኹን ካልእ ዝተፈላለዩ ወጻኢታት ደሚርካ (Margin) ወሲኸሉ ኣልካ ናብ 10 ናቕፋ እንተ ኣብጸሕካዮ ምናልባት ምኽኑይ ወይ ርትዓዊ ኣልካ ክትዛረብ ትኽእልእ። ኣብ ዘበታዊ ዕዳጋና ጥራይ ዘይኩኑ፡ ብናይ

ዓለም ዕዳጋ'ውን ክትቅበሎ ትኽእል ኢኻ።

ኣብ ዝሓለፈ 25 ዓመታት ብዘይምቀጽጻር ክጋልብ ዝጸንሐ ዝተፈላለዩ ኣካይዳታት፡ ብቐንዱ ናይ ደገ ሸርሒ እዩ። እዚ ኹሉ ምዝባዕ (Distortion) ዘተኣታቱ ዘሎ ኸኣ፡ ካብ ደገ ዝለኣኽ ሓዋላ እዩ። ሓዋላ፡ ከም ግቡእ መሰርዕ ክህልዎ ነይርዎ። እዚ ሓዋላ እዚ፡ ኣብ ውሽጢ ቁጠባ ናይ ሃገር፡ ብመንገዱ ወግዓውያን ባንክታት ዝግበር ሓዋላ ኣይኩነን። ስለምንታይ እዩ እቲ ክብሪ ናይ ናቕፋ ዘንቆልቁል ዘሎ? በዩናይ ጠንቅታት እዩ? እንድሕሪ ኢልካ፡ ሓደ ኣብነት እዩ ዘምጽእ ዘለኹ እምበር፡ ብዙሓት ክትዛረበሎም እትኽእል ነገራት ኣለዉ። ሓደ ኣብ ዝተፈላለዩ ናይ ደገ ሃገራት ዝኩበር ኤርትራዊ፡ ናብ ቤተሰቡ ገንዘብ ክሰድድ ይደሊ። እዚ ንቤተሰብ ዝሰደድ ገንዘብ፡ ብርያል ይምጻእ ብዩር ወይ ብዶላር፡ ክሸረፍ ክኽእል ኣለዎ። እንተኾነ ኣብ ባንኪ ከይዱ ብ15 ኣሸርፋሊይ ኣይብልን እዩ። ምክንያቱ ኣብ ደገ ብ30 ወይ ኣርብዓ ክሸርፈሉ ዝኽእል ኣሎ። እዚ ኣብ ውሽጢ ዝሓለፈ ዓሰርተ ገለ ዓመታት ክግበር ዝጸንሐ፡ ውዱብ ገበን እዩ። እታ ሃገር ከይትቐስን ምእንቲ፡ ሓዋላ ምእንቲ ከይትዋቀመሉ፡ 'ክዕገት - ክሕነቕ ኣለዎ' ተባሂሉ ስለ ዝተሰርሓሉ፡ ነቲ ናብ ውሽጢ ቍጠባ ሃገር ክኣቱ ዘለዎ ሓዋላታት ዝሓንቐ መርበባት ተዋዲዱ። ነዚ ናይ ስለያ ትካላት እየን ዝመርሓኦ። ብደገ ደገ ካልእ ክረኣዩካ ይኽእል ይኸውን። ኣብ ውሽጢ፡ መን ዩካይዶ? - መን ይመርሖ? እንተ ኢልካ ግን፡ ኣብ ደገ ዘሎ እዩ ዝመርሖ።

ሓደ ዜጋ ንቤተሰቡ ገንዘብ ክሰድድ እንተደኣ ደልዩ፡ እቲ መርበብ ስለ ዘሎ፡ ናበይ ከም ዝሰድድ ይፈልጥ እዩ ማለት እዩ። እቲ ናቕፋ ኣብ ደገ እዩ ዝሸረፍ። ኣብ ደገ እንድሕሪ ዝሸረፍ ኩይኑ፡ ሓደ ድኳን ዝኸፈተ ሰብ፡ ዶላር ወይ ዩሮ፡ ወይ ርያል ተቐቢሎ፡ ከመይ ገይሩ ናቕፋ ክቐርብ ይኽእል? እቲ ብማዕረ ማዕሪኡ ዝኸይድ ዋብብ፡ ካብ'ዚ ናቕፋ ተዘቐቐ፡ ክሻታት ተመሊኡ ናብ'ተን ባንክታት ይኸይድ። እተን ባንክታት ልቕንሳ የብለንን። ኣብ ደገ ስለ ዘለዎ ዝቆጸር'ውን የብለንን። ናብ ቤተሰብ ገንዘብ ክሰድድ ዝደለዩ ሰብ፡ ኣድራሻኡ ናብኣተን ይሰድ። ንሳተን ከኣ ኣብ ደገ የሸረርፋኦ። እቲ ንቤተሰቡ ኢሉ ገንዘብ ዝሰደደ፡ ዝረብሕ ዘሎ እዩ ዝመሰሎ ዘሎ። ግን እግሩ እዩ ዝወግእ ዘሎ። እተን ዝመጽእ ብዘኹነ ይኹን ዋጋ ይሸረፋ፡ እቲ ኣብ ኢዱ ዝበጽሖ ሰብ፡ ዘድልዩ ነገር ኣብ ዕዳጋ ከይዱ ክገዝኣሉ እንድሕሪ ኩይኑ፡ ቦቲ ኣብ ዕዳጋ ዘሎ ዋጋ እዩ ዝገዝእ። እንተደኣ ባጤራ ናቕፋ ዋግኡ ኣንቆልቑሉ፡ ብዝመሰለካ መንገዱ ኣሸርፎ፡ ኣብ መወዳእታ እቲ ክትሕግዞ ኢልካ ትሰደሉ ዘለኻ ሰብ እዩ ዝኸሰር ዘሎ። እዚ ቀሊል ሰእሊ ናቱ እዩ።

እዚ ኣባና ዋራይ ዘይኩን፡ ኣብ ካልኣት ዝተፈላለዩ ከባቢታት እውን ይሰርሕ እዩ። ሕጂ ዘሎ ናይ ዓለም ስርዓት ብኸምኡ እዩ ዝሰርሕ። ህዝቢ ተዋሚ፡ ህዝቢ ከም ዝላቐን ዝነግዱን ትገብር። ዘይሩ-ዘይሩ፡ ኸኣ ኩሉ ንቐጠባ እዩ ዝጸሎ። መዐረዩ ክግበረሉ ክኽእል ኣለዎ። “መንግስቲ ከም'ዚ ገይሩ፡ መንግስቲ ከም'ዚ ሰሪሖ” ዝበሃል፡ መንግስቲ ካብኡ ዝረኸቦ ዝኹነ

ነገር የብሉን። እቲ ዕላማ፣ እቲ ተራ ዜጋ፣ ነቲ ክረኽቦ ዝኸእል ደገፍ ብግቡእ ክጥቀመሉ ክኸእል ኣለዎ። ባጤራ ምእንቲ ርእሱ ሓደ ናይ መሳለጢ ወረቐት እዩ። ሓድሽ ባጤራ ምትእትታወ መሰረታዊ ፍታሕ ከምጽእ ዝኸእል እኳ እንተዘይኮነ፣ ነዚ ኸም'ዚ ዝኣመሰለ ነውጹን ምዝንባዕን ከምጽእ ዘሎ ምውቕቓዓት ግን፣ መቐጻጸሪ ክግበረሉ ክኸእል ኣለዎ። መወዳእታ ተጠቃሚ ዜጋ እዩ። እዚ ፕሪሚቲቭ (Primitive) ቁጠባ ስለ ዝኸኮነ፣ ናይ ሃገር ባንክታት ሰሪሖን ኣይሰሪሖን እንታይ ከሲቦን ኣይከሰባን፣ ኢልካ ኣብ ገዚፍ ነገር ኣቲኻ ክትዛረብ ኣይትኸእልን ኢኻ። ቀለልቲ መሳለጥታት ዝህብ ፋይናንሲያዊ ትካላት እንተዘይኮይኑ፣ ዓበይቲ ባንክታት፣ ዝልቃሕን ዘለቅሕን፣ ኣብ ዓበይቲ ቁጠባዊ ንጥፈታት፣ ኣብ ጽላታት፣ ኣብ ኢንዱስትሪታት ዝኣቱን ዘውፍርን ባንክታት'ውን የለን።

ውዒልካ ሓዲርካ ክሳድ ምሓዝ ስለ ዝኸኮነ፣ ናይ ዕድገ ዓቕሚ ሃገራዊ ባጤራ ክሕይል እንድሕሪ ጀሚሩ፣ ነፍሲ-ወከፍ ዜጋ እዩ ዝጥቀም። እዚ ትምኒት ወይ ባህጊ ጥራይ ኣይኮነን። ኣብ መንግስቲ ይኹን ኣብ ናቱ ዋሂን ዝሰርሕ ዘሎ ሰብ፣ እዚ መቐጻጸሪ ክተኣታተውሉ ክኸእል ኣለዎ። ብዛዕባ ደሞዝ ምውሳኽን ዘይምውሳኽን ምናልባት ዳሕራይ ክንዛረቡ ንኸእል ኢና። እቲ ዋና ፖሊሲ ከተኣታትዎ ዘለና፣ እቶም መሳርሒታት ዝበሃሉ ፖሊሲታት ከምጽእዎ ዘለዎም ናይ ናቕፋ ናይ ምዕዳግ ሓይሊ ክዓቢ ኣለዎ። እዚ ነቲ ኻልእ ክፋል ዝርሰዕ'ውን ኣይኮነን። ቀረብ ናይ'ቶም መሰረታውያን ወይ ስትራቴጂካውያን ሃላኽቲ ዝበሃሉ ኣገልግሎታትን ኣቕሑን፣ ብዓይነት ይኹን ብዓቕን ውሕሰነት ክህልዎ ክኸእል ኣለዎ። እዚ ምስ'ቲ ናይቲ ቁጠባ ናይ ኣፍራይነት ዓቕሚ ዝኸይድ እዩ። እቲ ቁጠባ ኣብ ምንታይ ደረጃ ኣሎ፣ መሰረታውያን ሃላኽቲ ዝበሃሉ ብናይ ወጻኢ ሽርፊ ተሸሚቶም ዝመጽኡ ድዮም ወይስ ብዘበታዊ መንገዲ ዝፈርዩ ክንብል ኣሎና። እቲ ዝተኣታተዎ ፖሊሲ ሰሪሖ'ዶ ኣይሰርሖን እንተ ኢልካ፣ ኣይፈልጥን እዩ ክብለካ እኸእል። ምክንያቱ ኣብ ሓንቲ ወይ ሽዱሽተ ወርሒ ወይ ኣብ ዓመት ሰሪሖን ኣይሰርሖን ኢልካ ክትዛረብ ኣይትኸእልን። ምናልባት'ውን ዘይተሓሰበሉ ሳዕቤናት ከምጽእ ይኸእል ይኸውን። ሓድሽ ባጤራ ክተኣታቶ ከሎ፣ እቲ ዋና ዕላማ፣ ነቲ ኣብ ዑደት ዝጸንሐ ባጤራ ክትቐጻጸር ክትክእል ኣለካ። ነዚ ብደገ ዘንቀደ ሸርሒታት፣ እንተዘይሰገርካዮ እውን ክትቐጻጸርን ክትምክቶን ክትክእል ኣለካ። እቲ ናይ መወዳእታ ዕላማ ነፍሲ-ወከፍ ዜጋ ኣብ ኢዱ ዝሓዞ ናቕፋ ክጥቀመሉ ምእንቲ፣ ናይ ዕድገ ሓይሉ ክድይብ ክኸእል ኣለዎ። ስለ'ዚ፣ ዝምልከቶ ኣካል መንግስቲ፣ ነዚ ፖሊሲ ከተግብርን ክቐጻጸርን ክኸእል ኣለዎ። ኣብ መወዳእታ እቲ ዕላማ፣ ኣብ ዕብዩት ናይ ቁጠባ እንታይ ከምጽእ ወይ ኣይከምጽእን እዩ ዘይኮነ፣ እንታይ ተገይሩ እንድሕሪ ኢልና ምስ'ቲ ዝፈጠሮ ሓጎጽጎጽ፣ ሓደ ሓደ ለውጥታት ተራእዩ ይኸውን። ንምልክታት ናይ'ቲ ለውጢ ወሲድካ፣ ከም'ዚ ከይኩ ኣሎ፣ ጸቡቕ ከይኩ ኣሎ፣ ዝወጽእ ፖሊሲታት ሰሪሖ ኣሎ ኢልካ ክትዛረብ ኣይትኸእልን ኢኻ። ምክንያቱ ናይ ሓደ ተዋሳኢ ዳወታ ኣይኮነን። ብዙሓት ተዋሳኢቲ ዘለዎ ጉዳይ ስለ ዝኸኮነ፣ ብዙሕ ክሰራሓሉ ዘለዎ እዩ።

እቲ ቀዳማይ መልእኽቲ ክመሓላለፍ ዘለዎ፣ እቶም ካብ ደገ በዘን ናይ ከትሪ ባንክታት

አቢሎም ናብ ቤተሰብ ገንዘብ ዝሰዱ ዘለዉ፡፡ ዘይሮም-ዘይሮም ንሓይሊ ዕድገ ናቕፋ ይቐትልዎ ከም ዘለዉ ክፈልጡ ክኸእሉ ኣለዎም። ንዓይ ሓገዝ ግበረሊይ፡ ደግፊኒ፡ ረድኤት ግበረሊይ. . . ዝብል መንግስቲ የለን። ኣብ መወዳእታ፡ እቲ ተጠቃሚ እቲ ዜጋን ህዝብን ስለ ዝኹን፡ ምንቅስቃሳት ናይ ዝተፈላለዩ ባጤራታት፡ ናብ ምንታይ ይኸይድ ከም ዘሎ ክፍለጥ ክኸእል ኣለዎ። እቲ ክሳራ ዘይሩ-ዘይሩ ነቲ ዘበግሰ ዘሎ'ውን ይኸውን ስለ ዘሎ፡ እትሰዶ ዘለኻ ደገፍ ተሸሪፉ ናይ'ቲ ዝተሸርፈ ባጤራ መዐደጊ ሓይሊ ገዚፍ ክኸውን ከሎ ጥራይ እዩ ዘዋጽኣካ። ንዓኡ ዝሃሲ ዝኹን ነገር እንተ ገይርካ፡ ንነብሰኻ ኢኻ ትጉድእ ዘለኻ እምበር፡ ንዝኹን ሰብ ኣይኩንካን ትጉድእ ዘለኻ።

እዚ ቀሊል ሰራሕ ዝሓትት ኣይኩንን። ማዕረኡ ክሰራሓሉ ክኸእል ኣለዎ። ምናልባት ባጤራ ኣብ ዕብዩት ናይ ቁጠባ፡ ኣብ ርግኣት ናይ ዋጋታት፡ ኣብ ዝቐበበን ዝተፈላለዩ ካልኣት ቁጠባዊ ረጅሒታትን ኣበርክቶ ኣለዎ እንድሕሪ ኢሎሙኻ፡ ውሱን ኣበርክቶ እዩ ዘለዎ። እቲ ዋና ነገር፡ ንዕብዩት ቁጠባ፡ ኣብ ኩሉ ደረጃ፡ ኩሎም ጽላታት፡ ኩሎም ኢንዱስትሪታት ዝህሉ ፍርያት ክዓቢ፡ ካብ'ዚ ሕጂ ዘሎ ጽፍሒ ናብ ዝለዓለ ክኸይድ እዩ እቲ ቀንዲ ኣተኩሮ። እቲ ባጤራ ግን፡ ናይ ገለ ገለ ዘይድለዩ ተርእዮታት ምውቕቓዕን መነባብሮ ዜጋታት ኣብ ዝትንክፉ ጉዳያትን ኣመት ስለ ዘለዎ፡ ንዕኡ ንምቁጽጻር፡ ክውቅዑ ዘለዎም ዕላማታት ተነጺሮም፡ ኣካላት ናይ መንግስቲ ብግቡእ ክሰርሓሎም ከም ዘለዉን ጥራይ እዩ ከዘኸኸሮም ዝደሊ። እቲ ኣርእሲቲ ከም'ቲ ኣቐዲመ ዝጠቐስክዎ ኣዘዩ ገፊሕን ብዙሕ ጨንፈራት ዘለዎን ስለዝኹን፡ እቲ ወጺኡ ዘሎ ፖሊሲታት ሰራሕ'ዶ ኣይሰርሐን፡ ክሰርሕ ድዩ ኣይክሰርሕን ክሳብ ክንደይ ክድፈኣሉ ይኸእል፡ ኣብ መንጎ ዝግበር ለውጥታት እንታይ ኣሎ ከይተንተንና፡ እታ ናይ መወዳእታ ዕላማ ክብሪ ወይ ሓይሊ ዕድገ ናቕፋ ንምቁጽጻር፡ ቀረብ ነፍሲ- ወከፍ ዜጋ ናይ'ቶም መሰረታውያን ዝበሃሉ ሃላኸቲ እናተኸታተልካ፡ እቲ ዝድለ ዕላማ ክውቃዕ ክኸእል ኣለዎ እዩ እቲ ሓሳባት።

ብዛዕባ ኮንትሮባንድ ዝበሃል ዘረባታት ኣሎ። ሓደ ክንፈልጦ ዘለና፡ መጽናዕትን ገምጋማትን ዝተገብሮ ጽቡቕ ፖሊሲታት ወጺኡ ኣሎ እንድሕሪ ተባሂሉ፡ ናይ ትግባረ ዓቕሚኸን? ትብል'ዎ፡ ናብ'ቲ ትካላት ትመጽእ። እቲ ትካላት ከም'ዚ እም ዝኣመሰሉ ፖሊሲታት ከተግብር ይኸእል ድዩ? ካብ ምቁጽጻር ወጺኢ ዝኹን ጉዳያት ከመይ ገይሩ ክሕዞም ይኸእል? ናይ ብሓቂ ኣብ ትግባረ ከጋጥሙ ዝኸእሉ ጸገማት እንታይ እዮም?። ንኮንትሮባንድን ንዝተፈላለዩ ካልኣት ኣብ'ዚ ናይ ምውቕቓዕ ዕዳጋ ዝኣቱ ኣሰራርሓታትን፡ ብቐዓት ናይ'ተን ትካላትና እንታይ ይመስል? ኢልካ ክትሓትት ከኣ ኣገዳሲ እዩ። እዚ ርእሱ ዝኸኣለ ኣርእሲቲ እዩ። ፖሊሲታት፡ ነዚን ነዚን ዕላማታት ወይ ሸቶታት ክንወቕዓሉ ኢልና ስኢልናዮ ኣለና። ሚእቲ ካብ ሚእቲ ተኣማሚንና፡ ብባህጊ ብድልዩት ጥራይ ክንሰርሕ ኢና ኢልና ክንሓሰብ ንኸእል ዲና? ንዕኡ ዘተግብር ኣካላት ኣለና ድዩ" ዝብል ሕቶታት ኣሎ። እዚ'ውን ምስ ግዜ እናወርጸጸ ዝኸይድ እዩ። ምክንያቱ ኣዋጃት፡ ፖሊሲታት. . . ምውጻእ ጥራይ ንበይኑ ኣኸሊ ስለ ዘይኩን

ማለት እዩ። እዚ ኸኣ ካልእ ዓቢ ብድሆ እዩ። እቲ ዝወጽኦ ግን፡ ከም'ቲ ዝተሓሰበ ወይ ዝተደልየ ኣድሚዑ'ኳ እንተ ዘይበልና፡ ብዙሕ ተመኮሮታት ኣዋህሊልናሉ ስለ ዘለና፡ ንዝመጽእ ብዝበለጸ ከተግብሮ ዝሓሸ ኩነት ኣለና ኢልና ክንዛረብ ንኸእል።

ክቡር ፕረዚደንት፡ መንግስቲ ብገዚፍ ወጻኢ መሰረታዊ ሃላኽቲ ይቕርብ ኣሎ። ይኹን'ምበር፡ እቲ ጠለባት ኣዝዩ ብዙሕ ሰለዘኹን፡ ብሕጊ ዝሰርሕ - ዓቕሚን ርእሰማልን ዘለዎ ብፍላይ ከኣ ኣብ መተካእታ ናይ እታው ዝነጥፍ ኢንዱስትሪያዊ ብሕታዊ ክፋል ንምስታፍ ዘሎ ተኸእሎን፡ ብመንግስቲ ክግበር ዝግባእ ምትብባዕን እንታይ እዩ?

እቲ ሕቶ ንገዛእ-ርእሱ ካብ ግጉይ ግምት (Assumption) ዝጅምር ዘሎ እዩ። ምክንያቱ፡ እቲ ካብ ደገ ዝዕደግ ገዚፍ ኣይኩነን። ከውፍር እየ ዝብል ሰብ፡ ሕጋዊ ገንዘብ ኣለካዶ? ጠለባት ህዘቢ ከተማልእ ትኸእል ዲኻ? እንታይ እንታይ ኢኻ ከተምጽእ ወይ ክትዕድግ? ናይ'ዛ ሃገር ጠለብ (Demand) ክሳብ ክንደይ ምዃኑ ብልክዕ ትፈልጦ ዲኻ? ዝብሉ ሕቶታት ከማልእ እኸእል እየ እንድሕር ኢሉ፡ እንሆ ፈረስ - እንሆ ጉልጎል። ግን ናይ ምግዛእ ዓቕሙ፡ ብሕጋዊ መንገዲ ኣብ ባንካታት ዝተቐመጠ ወይ ዝተኣከበ ገንዘብ፡ ብሕጋዊ መንገዲ ከም ዘንቀሳቕሶ . . ከርኢ ኣለዎ።

እዚ ብሕታዊ ክፋል ዝበሃል ዓቢ

ኣርእስቲ እዩ። ኣብ ከም'ዚ ናትናን ካልኣት ከማና ዝኣመሰላ ሃገራትን ኣዝዩ ፍልማዊ (Primitive) ዝኹነ ቁጠባ፡ ናይ ብሕታዊ ክፋል ባህርያት ሓደ ብሓደ እንድሕር ኣጽኒዕናዮ፡ ጽግዕተኛ ናይ ደገ ዓበይቲ ትካላት እዩ - ናይ ገዛእ-ርእሱ ሓይሊ ዘይፈጠረ እዩ። ኣብ ውሽጢ እዚ 25 ዓመታት፡ ብሕታዊ ክፋል ክንፈጥር ምእንቲ፡ መንግስቲ ዘየተኣታተዎ ፖሊሲ ኣይጸንሐን። ብደርጊ ተሃጊሩ ዝነበረ ንብረት ናብ ዋናኡ ከም ዝምለሱ፡ ዝተፈላለዩ ትካላት ናብ ሓደሽቲ ወፍሪ ከም ዝኸዱ ተገይሩ። ሎሚ እቲ ጸብጸብ ሓደ ብሓደ ገንጺልካ እንተ ርኢኻዮ ንዝኹነ ሰብ መገረመ። እዚ ኣብ ዘቤታዊን ግዳማዊን ኩነት ዝፈጥሮ ነገር ቀለል ኣይኩነን። ሃላኽቲ ነገራት መጺኡ ኣይመጽኡን? ከመይ ይሸየጥ? ዘይኩን፡ ኣብ መወዳእታ ብመጠን ናይ'ቲ ኣቕዲመ ዝጠቐስኩዎ ናይ ባጤራ ናይ ምዕዳግ ሓይሊ ይኹን ዑደት ሸርፍታት እዩ ዝልካዕ። ገንዘብ ኣለኒ ገዚኦ ክመጽእ እኸእል'የ ንዝበለ ዝኸልከል ነገር የለን እኮ። እቲ ከውፍር እየ ዝብል ሰብ፡ ንመንግስቲ ዝሕግዮ ነገር የለን። ንመንግስቲ ዋላ ሓንቲ ዝውስኸሉ ነገር የብሉን። ኩይኑ ግን፡ ንቀጠባ ሃገር ዝሕግዩ፡ መነባብሮ ናይ ዜጋታት ዘማሓይሽ ዲዩ ክገብር ዝደሊ ዘሎ ዋላስ - ኣብ ምውቕቓዕ ክኣቲ? ዝብል ሕቶ መልሲ የድልዮ።

ካብ ደገ ተገዚኡ ዝመጽእ ስርናይ ብኸንደይ ከም ዝተገዘኡ፡ ዕዳጋታት ዓለም ፍሉጣት እዮም። መክሰብ ክትረክብ እንተ ኹይንካ፡ ሓላል መክሰብ እንተ ገይርካ፡ ዝኹነ ሰብ ዓይኑ ከይሓሰየ ክተሓጋገዝካ ይኸእል እዩ። ብዛዕባ እዚ ብሕታዊ ክፋል ዝበሃል፡ ናይ 2017 ዓቢ

መደብና እዩ። ‘አነ ገንዘብ አለኒ፣ ከውፍር እንክል እየ’ ዝበለ፣ ብሕጋዊ መንገዲ ከውፍር ይክእል እዩ። ናይ ብሓቂ ዓቕሚ ዘለዎም፣ ድልየት ዘለዎም፣ ተረዲኡዎም ዝሰርሑ እንተደኣ ኣለዉ።

ብዛዕባ’ዚ ኣርእስቲ ኣብ ጽርግያ ዝዕለል ዘረባታት ዳርጋ ኣእዛንና ዓቢስና እንኸደሉ እዩ። “እወ እንታይ መሲሉካ፣ መንግስቲ ንኹሉ ነገር ተቐጻጺሩዎ፣ ዕድል ስለ ዝኸልኣና እምበር ንሕና ተኣምራት ክንሰርሕ ምኽኣልና ነይርና. . .” ዝበሃል ዘረባ ኣሎ። ሓንቲ ክሻ ፊኖ፣ ሓንቲ ኪሎ ዓደሲ. . . በዚ ጠውዮ - ሓቢኣ ዘምጸእክዎ ኣይኩነን እቲ ሕቶ። ክንደይ ዝኣክል ኣበርክቶ ክትገብር ትክእል? እንታይ ዓቕሚ ኣለካ” እዩ። ክንድ’ዚ ዝኣክል ገንዘብ ኣለኒ፣ ኣብ ከም’ዚ ከውፍር ደልየ ነይረ ግን ዕድል ከሊኦሙኒ ንዝብል፣ እዛ ነገር ንእሹቶ እያ። እንታይ ከም ዘሎን ዘድሊን ንክትፈልጥ ዘጸግም ኣይኩነን። እቲ ሕቶ፣ ነቲ መንግስቲ ዘምጽኦ ዘሎ ስለምንታይ ብሕታዊ ክፋል ገዚኡ ዘየምጽኦ ኣይኩነን። ንዕብየት ናይ’ቲ ቍጠባ ይኹን ንሓዋሩ እንድሕር ብሕታዊ ክፋል ክህሉ ዝክእል ኩይኑ፣ ኣበየናይ ጽላት፣ ኢንዱስትሪ፣ ዋኒን፣ ብኸመይ መገዲ እዩ ክሰርሕ ዘለዎ፣ ኣብ ቁጠባዊ ዕብየት ዝህልዎ ድርኹት እንታይ ክመስል ይክእል - ከመይ ዝበለ ኣበርክቶ (Contribution) ክህልዎ ይክእል ኢልካ ሓደ ብሓደ ክትዛረብ ክትክእል ኣለካ። እቲ ኣብ ጽርግያታት ብዛዕባ መንግስቲ ዝበሃል ዕላላት፣ ዋላ ኣእዛንና እንተ ዘይኮኹዮና ክንሰምዖ ንክእል ኢና። ኣብ መወዳእታ ግን እንታይ ኣለካ እዩ ዝውሰኖ። እቶም ናይ ብሓቂ ከውፍሩ ዝደልዩ፣ ከም ዕዮ ገዛኦም ገይሮም እዚን እዚን ክንገብር ንክእል ኢና ዝብሉ፣ ካብ ዝሓለፈ ተመኩሮታት ይማሃሩ።

ኣብ ምውቕቓዕ ክኣቱ ዝደለ፣ ካብ’ዚ ናቕፋ መጽዮ (Syphon) ገይሩ ምስተን ኣብ ደገ ዘለዎ ድኳናት ተሓባቢሩ ብዝኣከሶ ዶላር ፊኖ ገዚኡ ከምጽእ እንተኹይኑ ግን፣ ካበይን ብኸመይን ከም ዝገዝእ? ብሕጋዊ መንገዲ ዝኣከሶ ገንዘብ ኣለዎ ድዩ የብሉን ክፍለጥ ኣለዎ። ኣብ ርእሲ’ዚ ኸኣ፣ ከም’ቲ ኣቐድም ኣቢሊ ዘልዓልኩዎ፣ ዝኹነ ናብ’ዚ ዓዲ መጺኡ ዝሸየጥ ንብረት፣ ኣብ ዘቤታዊ ዕዳጋ ዋራይ ዘይኩኑ፣ ኣብ ዓለማዊ ዕዳጋ እውን ተወዳዳርነቱ ክምዘን ኣለዎ። ሎሚ ኣብ ናይ ዓለም ዕዳጋ ዘሎ ነገራት ዋጋኡ ዘይፍለጥ ነገር የለን። ካብ ቻይናን ካብ ዝተፈላለዩ ከባቢታትን መጺኡ ናብ ዕዳጋ ዝወርድ ዘሎ ዝተፈላለዩ ሃለኻቲን ካልኣትን፣ በየናይ መለክዒታት እዩ ዋግኡ ዝውሰን? መን እዩኸ እቲ ዓዳጋይ? ናይ ብሓቂኸ ነቲ ባጤራ ብግቡእ ኣብ መዓልኡ የውዕሎ ኣሎ ድዩ? ብዙሕ ካልእ ሕቶታት ዘልዕል እዩ። ነቲ መሰረታዊ ጠለባት ዘማልኣልናን ናይ ግድን ኣድለይቲ ዘይኩኑ ኣቐሑ እውን ክመጽኡ እንድሕር ኩይኖም፣ ብኸመይ መንገዲ? ክረኣ ኣለዎ። ነዚ ኣብ ዕዳጋ ዝወርድ ሃላኺ ኣቐሑን ኣገልግሎታትን ዋራይ ዘይኩኑ፣ ኣብ ዝተፈላለዩ ጽላታት - ንኣብነት ኣብ’ዚ ሕጂ ን2017 መግትኢ ተገይሩሉ፣ ኣብ 2018 ክሰርሓሉ እዩ ዝበሃል ዘሎ፣ ኣነ ኣብ ናይ ልብሲ ሰራሕ ከውፍር ዝብል እንተ’ሎ ንኣብነት፣ እንሃለ ጉልገል እናሃለ ፈረስ ክበሃል ይክእል። ጡጥ ኣፍሪካ፣ ቅጥኒ ገይርካ፣ ዓለባ ኣሊምካ፣ ኣብ መወዳእታ ልብሲ ከተቐርብ ትክእል ዲኻ?

ጡጥ ምሻጥ እንድሕር ኩይኑ፡ ጡጥ ሸይጥና እንረብሓሉ ነገር የለን። ዋላ ብድራማቲክ መንገዲ አይኹን፤ እቲ ኢንዱስትሪ ክሕይል ስለዘለዎ፡ ኣብ'ቲ ዓውዲ ወፍሪ እንድሕር ኣሎ ኩይኑ ብኸመይ መንገዲ? ቆርቦት፡ ዝተፈላለዩ ኣብ ኣስቃጥላ ተዓሺጎም ዝኸዱ ኢንዱስትሪያዊ ፍርያት እንድሕር ኣለዉ ኩይኖም፡ ብኸመይ መንገዲ? ቊጠባ ከተዕብዮ እንተድኣ ኮይንካ፡ ዓቕን ናይ'ቲ ወፍሪ ክዓቢ ክኸእል ኣለዎ። ኣበዮናይ ኣርእሱቲ ኢኻ ተወፍር ዘለኻ? ክንደይ ሸቕለት ክትፈጥር ኢኻ. . . ? ኣብ መወዳእታ ድምር ናይ ንጥፊታት ወፍርኻ ኣብ ቁጠባ እንታይ ኣበርክቶ ይገብር ኣሎ ክፍለጥ ክኸእል ኣለዎ።

መንግስቲ፡ ንምንታይ ሓላፍነት ተሰኪሙ ይሰርሕ ከምዘሎ ክፈልጥ ምእንቲ፡ ነዞም ጉዳያት እዚኣቶም ክሕዞም ክኸእል ኣለዎ። ናይ ብሓቂ ኣብ ቁጠባ ክኣቲ እደሊ'የ ዝብል ኣውፋሪ እንድሕር ኣሎ፡ እዚኣን እየን እተን መለክዒታትናን መወከሲናን። ብሓላል ከውፍር ዝደለዩ፡ ክሰርሕ ዝደለዩ፡ ጸገም የለን። ግን ንዕብዮት ቊጠባ ናይ'ታ ሃገር ከበርክት ስለ ዘለዎ፡ እዘን ረጅሒታት እዚኣን ተማልኣን ዲኻ ተባሂሉ ክምዘን ክኸእል ኣለዎ።

እቲ ሓፈሻዊ ዘረባ፡ ምስ ናይ መግቢ ሃለኻቲ ጥራይ ስለዝመጽእ፡ ምንጩ ናይ ኣእካልከ ካበይ እዩ? እኸሊ ካብ ዝተፈላለዩ ከባቢታት ክመጽእ ይኸእል'ዩ። እቲ ዕዳጋታት ፍሉጥ እዩ። ብኸንደይ ይመጽእ? ኣብ'ዚኸ ብኸንደይ ትሸጠ? ክፍለጥ ኣለዎ። ባኒ ይኹን ሕንግሻ ኩይኑ ኣብ ዕዳጋ ክቐርብ ከሎ፡ ነቲ ሃገር ዘገድሶ - እቲ ካብ ደገ ተገዚኡ ናብ'ዚ ዓዲ ዝኣቲ ሃለኻቲ ነገራት ዋጋኡ ክንደይ'ዩ ዝብል'ዩ። ነቲ ንባጤራ ናቕፋ ይኹን ንሸርሬ ዝምልከት ኣሉታዊ ጽልዎታት ብኸመይ ይጸልዎ ክፍለጥ ኣለዎ። ብቐሊል ኣዘራርባ ግን፡ ኣብ'ዚ (Primitive) ዝኹነ ቁጠባ፡ ክምዕብል ዝኸኣለ ብሕታዊ ክፋል ኣይጸንሐን። ዋላ እቲ ምትብባዕ ዝተገብረሉ እውን፡ ንብዙሓት ምክንያት ከም'ቲ ዝድለ ከፍሪ ኣይጸንሐን። ኣብ'ቶም መሰረታውያን ንቐጠባዊ ዕብዮት ናይ'ዛ ሃገር ከበርክቱ ዘለዎም ጉዳያት ከመይ ገይርና ክንሰርሕ ንኸእል፡ እቶም ነተኣታትዎም ፖሊሲታትከ ኣድማዕነቶም ብኸመይ ነረጋግጽ፡ ነቲ ናይ መወዳእታ ዕላማ ዕብዮት ናይቲ ቐጠባ (sustainable) ብዝኹነ መንገዲ ምዕቃብ ጥራይ ዘይኩን፡ ዓይነት ሂወት ናይ ሰባት እናተመሓየሸ ከም ዝኸይድ ክትገብር ምእንቲ፡ ኣታዊታትን መነባብሮን እናተመጣጠነ ከም ዝኸይድ ክትገብር ስለ ዘለካ፡ እዚኣም ነንሕድሕዶም ዝተዛመዱ ኣርእሱቲ እዮም። ብተናጸል ክትርእዮም ኣይትኸእልን ኢኻ። እቲ መንግስቲ ዘቐርቦ ወይ ብስም ትኣላት ናይ መንግስቲ ዝቐርብ መሰረታዊ ስትራተጂያዊ ሃለኻትን ኣድላዩ ዝበሃል ካልኣት ነገራትን ግን፡ ካብ ዝጸንሐ እውን ዝያዳ ክቐጽል እዩ። ምክንያቱ፡ ክሳብ ሕጂ ከም ሰርናይ፡ መሸላ፡ ካልኣት ጥረምራ፡ ሸኮር፡ ዘይቲ ዝኣመሰሉ መሰረታውያን ዝበሃሉ ሃለኻቲ እዩ ከኣቲ ጸኒሐ። ሕጂ ግን ኣብ ካልኣይ ገጽ፡ እቶም ካልኣት የድልዩ እዮም ዝበሃሉ ኣቕሑ እውን ከንቐርብ ክንክእል ኣለና ማለት እዩ።

• ክቡር ፕሪዚደንት እቲ ምውቕቓዕ ደብዘሕ ስለዘሎ፡ ክሳብ ቊጠባና ኣብ ዘተኣማምን ደረጃ ዝበጽሕ፡ ዋጋታት ኣቕሑ ብምቁጽጻር መፋኹሲ ወይ ገለ ለውጢ ክመጽእ ተኸእሎ ኣሎዶ?

- እወ ከምኡ ክትገብር የደናድነካ እዩ። የግዳስ፡ ዋጋታት ክትቆጸጸር እንድሕር ኳንካ፡ ኣብ ድርብ ሃልኪ ኢኻ ክትኣቲ። መን እዩ ዝቆጸጸር? ብኸመይ እዩኽ ዝቆጸጸር? እቶም ሃለኻቲ ኣቅሑትን ኣገልግሎታትን ከም ዝቐርቡ ክትገብር እዩ እቲ ዝቐለለ። ንምኳኑ ንኣየኖት ኣቅሑት ኢና እሞ ክንቆጸጸርም? ንብምሉኡም እቶም ሃለኻቲ ዝበሃሉ ኣቅሑትን ኣገልግሎታትን ዋጋኦም ክትሰልጦም ብዙሕ ከቢድ ኣይኮነን። ምክንያቱ፡ ዘቤታዊ ዕዳጋ ክበሃል እንከለ። ካብ ውሽጢ ሃገር ንዝፈርዩ ፍርያት ጥራይ ዘይኮነ፡ እንተላይ ካብ ደገ ንዝመጹ ፍርያት'ዩ ዘጠቓልል።

ካብ ደገ ዝመጹ ኣቅሑት፡ መሰረታውያን ይኹኑ ዘይመሰረታውያን ዋጋኦም ፍሉጥ እዩ። ኣብ ደገ ተወዳዳሪ ዕዳጋ ስለዘለ፡ ኣብ ዘድልየካ ዕዳጋ ከይድካ፡ እቲ ዘድልየካ ዓይነት ሃላኺ ኣቕሑ ወይ ኣገልግሎት ክትገዝእ ትክእል ኢኻ። ናብዚ ዓዲ ንኸተእትዎ፡ እቲ ዝገበርካዮ ወጺኢታት ምስ ርትዓዊ መክሰብ ደሚርካ፡ ሓላል ንጥፈታት ከተካይድ ትክእል ኢካ። ንኣብነት ንኣንቲ ካብ ናይ ቤት-ጽሕፈት ጠለባት ዝኾነት ፕሪንተር ንውሰድ። ፕሪንተር ኣላትካ፡ ካርትሪጅ ክትገዝእ ደሊኻ። ካብ ዕዳጋታት ዱባይ፡ ኒውዮርክ፡ ቻይና፡ ... ክትሸምት ትክእል ኢኻ። ንዓኣ ዝእካ ብነፋሪት ጽዒንካ ከተምጽኣ ክንደይ ትውድኣልካ? ካርትሪጅ ናይዘን ከምዚኣን ዝእመሰላ ፕሪንተራት፡ ብክንድዚ ኢኻ ትሸጦ ኢልና እንሃልከሉ ምክንያት የብልናን። ዓይንኻ ሰም ኣቢልካ ገለ ጉዳያት ከምዚ እንተኾኑ ወይ ከምዚ እንተተፈትሑኽ ኢልካ ክትዛረብ ትክእል። የግዳስ፡ ቀለልቲ ፍታሓት እንከለዉ፡ ናብ ከበድቲ ፍታሓት ዘክይድ ምክንያት የብልካን። ዋጋታት ምቑጽጸር ምሒር ኣህላኺ እዩ።

እቲ ኣብ ዕዳጋ ዝቐርብ ኣቅሑት ይኹን ኣገልግሎት፡ ብርትዓዊ መገዲ ክቐርብ ኣለዎ። ርትዓዊ ማለት ረድኤት ኣይኮነን። ሎሚ ኣብ ዝኸድካ ከይድካ ዕዳጋ ክፋት ስለዝኾነ፡ ብዘተኻእለ መጠን ነቲ ኣህላኺ ወይ ሸማቲ እተቐርቦም ዘተፈላለዩ ኣቅሑት፡ ብዘተኻእለ መጠን ርሀው ክኸውን ክክእል ኣለዎ። ኣይትክሰብ ዝብለካ ወገን የለን። ነጋዳይ እንተ ኳንካ ሓላል መክሰብ ይግብኣካ እዩ። ንሱብ ብደዉ እንድሕር ደሙ መጺኻ ሰግኡ ክትምንጭት ትደሊ ኳንካ ግዳ፡ ናይ ብሓቂ ናብ ገደል ጥራይ ኢኻ ትኸይድ ዘለኻ። ኣነ ኸኣ ክከታተለካ ብዙሕ ባህጊ የብለይን ጥራይ እየ ክብለካ ዝደሊ። እቲ ምንታይሲ፡ ኣብዚ መዳይ ምቁጽጸር ማለት፡ ናብ ገደል ንዝጸድፍ ሱብ ምቑጽጸር ስለዝኾነ።

• ኣብ ምምዕባል ዓቕሚ ሱብ ዛጊት ዝተገብረ ወፍሪ ቀለል ኣይኮነን። ስለ'ዚ ኣብ ህሉው ሞያዊ ጸጋታትና፡ ምሰ'ዚ ዝጸበዩና ዘሎ ሰፊሕ ልምዳታዊ መደባት ብምንጽጻር ከመይ ኣሎ ትብል?

- ኣብ ነዊሕ ጊዜ ከም ባህሊ ወይ ከም ስርዓተ-ክብሪ ዝኾሰኩሰናዮ ኣለና። ኣነ መተካእታ የብሉን እየ ዝብሎ። ሓፋሽ ይንቃሕ፡ ይወደብ፡ ይተዓጠቕ ንብል ነይርና። እተን ምንቃሕ፡ ምውዳብን ምዕጣቕን ዝበሃሉ፡ ኩሉ ጊዜ ኣለዎ። ኣብ ጃህራ ከይኣተና፡ ከም ህዝቢ ብዙሕ

ብልጫታት ክህልወና ይኸእል እዩ። ናይ ብሓቂ ነቲ ዘለና ዓቕሚ ክንጥቀመሉ እንድሕር ኮይንና፡ ንብድሆታትና መኪትና ክንሰግሮም እንተ ኮይንና፡ ውዳበና ከነሐይል ክንክእል ኣለና። ቅድሚ ውዳበና ግዳ፡ ንቅሓትና ክሕይል ክኸእል ኣለዎ። ንቅሓት ማለት ከኣ ናይ ፖለቲካ ፍልሰናና ምፍላጥ ማለት ኣይኮነን። ንቅሓት ማለት ፍልጠት እዩ። ፍልጠት እንድሕር ኣለካ፡ ንገዛእ ርእሱ ሓይሊ እዩ። እዚ ዝብሎ ዘለኹ ንፖሊሲታት ዝምልከት፡ ንዝተፈላለዩ ምዕባሊታት፡ ንዝተፈላለዩ ኩነት፡ ... ከተንብብ ክኢልካ ማለት እዩ። ብሞያዊ መንገዲ፡ ብተመኩሮ ወይ ብዝተፈላለዩ መንገዲ ፍልጠት ክትድልብ ትኸእል ኢኻ። ነዚ ፍልጠት እዚ ኣዕሪኻ ክትጥቀመሉ፡ ውዳበኻ ከተሐይል ኣለካ። ውዳበ ዘይብሉ ኣይከውንን እዩ።

ዕጥቂ ክበሃል እንከሎ ጠበንጃ፡ ካላሸን ኮሸ፡ መድፍዕ፡ ታንኪ፡ ... ማለት ጥራይ ኣይኮነን። ነቲ ውዳበኻ ክትሰርሓሉ ምእንቲ፡ መሳለጥያ የድልየካ። ነቲ ኣቕዲምና ዝጠቐስናዮ ናይ ሕርሻ ወይ ናይ ልምዓት መደባትና ከነተግብር፡ ግድን ዕጥቂ የድልየና። ዕጥቂ እንተደኣ ተላዒሉ፡ ምስኡ ምወላ ኣሎ። ኣብዚ ቴክኖሎጂ፡ ማሸነሪ ወይ ዝተፈላለዩ ካልእ ናውቲ የድሊ።

እቲ ዕጥቂ ንሱ እዩ። እቲ ፍልሰናና ኣብ ቦታኡ ኣሎ። ዝበዘሕ ጊዜ መተካእታ የብሉን እዩ ዝብል። ቀደም ጥራይ ዘይኮነ ሕጂ እውን፡ ነዞም እንቅይሶም ፕሮግራማት ወይ ክንወቕዎም እንደሊ ሸቶታት ዝምክቱና ብድሆታት እንድሕር ሃልዮም፡ ንዓኣቶም ኣሰኒፍና ኣብቲ እንደልዮ ክንከይድ ምእንቲ፡ ቀዳማይ ነገር ፍልጠትና ከነሐይል ክንክእል ኣለና። ብፍልጠት ብዕሙቕ ዝበለ መረዳእታ ክንጅምር ክንክእል ኣለና።

ዕጥቂ ንበይኑ ኣይሰርሕን እዩ። ውዳበ ክህሉ ክኸእል ኣለዎ። ውዳበ ማለት ንዘለካ ጸጋታት ምምሕዳር እዩ። ንውዳበኻ ብኣኡ ደረጃ ከተጻፍፎ ክትክእል ኣለካ። ዕጥቂ፡ ዲናሚካዊ ቀጻሊ ምሕያልን ምሕዳሰን ዘድልዮ እዩ። ምክንያቱ፡ ጊዜ ረጅሒ እዩ። ብድሆታት ዓይነት እናቐያየሩ ይመጹ ኣለዉ። ዕላማታት ከኣ መመድረኻቶም ኣለዎም። ከም ውጽኢቱ፡ ዓይነት ኣወዳድባ እናተራቐቐን እናሓየለን ክኸይድ ክኸእል ኣለዎ። ካብ ሓደ መድረኽ ናብ ካልእ መድረኽ ክድይብ እንከሎ፡ ብዓይነት እናተቐየረን እናወሰኸን ክኸይድ ክኸእል ኣለዎ።

ኣብ ዝሰገርናዮም ዓመታት ናጽነት፡ እንታይ ተማሂርና ወይ ተመኩሮ ቀሲምና? እንታይ ኣገሳገሎና? እንታይ ዝኣክል ጸጋታት ኣኪብና? ንመጻኢ ዘለዉና ብድሆታት ብዝዓበዩ ክንሰርሓሉ ምእንቲ፡ ኣወዳድባና ማዕረኡ ክሕይል ክኸእል ኣለዎ። ዓውዲ ብዓውዲ ክንዛረብ ንኸእል ኢና። ኣወዳድባና ክሕይል ኣለዎ ሰለዝበልካ፡ ነቲ ዝጸንሐ ኮኒንካዮ ወይ ኣይጠቐምን እዩ ማለት ኣይኮነን። እዚ ክትሓልፎ ዝነበረካ ናይ ግድን መሰርሕ እዩ። ነቲ መሰርሕ ሓሊፍካዮ ማለት ግን፡ ባቲ ዝነበረ ኣካይዳ ትቐጽል ማለት ኣይኮነን። ናይ ግድን ነቲ ሓድሽ መድረኽ ዝሰማማዕ ሓይሊ ዘለዎ ኣወዳድባ ክህልወካ ኣለዎ።

ማዕረኡ ዕጥቕኻ ከተመሓይሽ ክትክእል ኣለካ። ቴክኖሎጂ እናተቐያየረ እዩ ዝኸይድ ዘሎ።

ብናይ ቀደም ቴክኖሎጂ ጥራይ ክትሰርሕ ኣይትክእልን ኢኻ። ሕጂ እቲ ኣወዳድባ ሕመረት እዩ። ኣብ መንጎ እቶም ጸጋታትን ፍልጠትን እትብሎም ንሸቶታትካ ክትወቅዕ እንድሕር ኮይንካ፡ ኣወዳድባኻ ከተሐይል ክትክእል ኣለካ። ንኣብነት ኣብዚ ሕጂ ክንዛረበሎም ዝጸናሕና ኣርእስትታት ሓደ ዓቢ ብድሆ፡ እቶም ንቕይሶም ናይ ቍጠባ ፖሊሲታት ከነተግብርም ንክእል ዲና? ብክልሰ ሓሳብ ዝበለጸ መደባት ክትሕንጽጽ ትክእል ኢኻ። ኣብ መወዳእታ ከመይ ጌርካ ተተግብር? ፊናንሲያዊ ትካላትና ኣብ ምንታይ ደረጃ ኣለዎ? ገንዘባዊ ፖሊሲ ከነውጽእ፡ ፊሰካላዊ ፖሊሲታት ከነውጽእ፡ እቶም ኩሎም ክንዛረበሎም ዝጸናሕና ናይ ቍ ፖሊሲታት ከነተግብር እንድሕር ኮይንና፡ ኣለና ድዩ እዚ ዓቕሚ? ነዚ ዓቕሚ እዚ፡ ብዝኣቱ ዘሎ ሓድሽ ሓይሊ ክንርእዮ ክንክእል ኣለና። ከም ኣብነት ዓመታዊ ኣስታት 15,000 ተማሃሮ ካልኣይ ደረጃ ትምህርቶም ወዲኦም ይወጹ ኣለዉ። ገለ ካብኣቶም ናብ ኮሌጃት ዝሓልፉ ኣለዉ። እቶም ዝተረፉ ናብ ካልእ ዓውዲ ክኸዱ ኣለዎም። ነዚ ዓመታዊ ዝውሰኽ ዘሎ ጸጋ፡ ተቐቢሉ (Absorb) ገይሩ ሓይሊ ወሲኹ ኣብ ዘድምዕ ንጥፈት ወይ ዓያይነት ኣእትዩ፡ ፍርያምነት ከዕቢ ዘክእል ኣወዳድባ ክህልወና ኣለዎ። እቲ ዝጸንሐ ኣወዳድባ፡ ነዚ ደሊቡ ዝሓሸ ኣወዳድባ ገይሩ ክሰርሕ ክክእል ኣለዎ።

ሕጂ ናብታ መሰረታዊት እምነት ክትምለስ ክትክእል ኣለካ። እቲ ንቕሓት ወይ ፍልጠት ጽቡቕ እዩ። ሞያዊ ፍልጠት፡ ትምህርቲ፡ ተመኩሮ፡ ... እንተ ኣኻዕቢትካ፡ ከተድምዓሎም እትክእል ብዙሓት ዕድላት ኣለዉ። ዜርካ-ዜርካ ግን፡ ነቲ ኣወዳድባኻ ከተሐይሎ ክትክእል ኣለካ። ከምዚ ሕጂ ነተኣታትዎ ዘለና፡ ዝተፈላለዩ ናይ ጸዓት መደባትና፡ ናይ ስርዓተ-መሰኖ ሓደሰቲ ቴክኖሎጂታት፡ ኣብ ትሕተ-ቅርጺ ዘለዉና ገዘፍቲ መደባት፡ ዘይጠቐስክዎም ብዙሓት ጽላታት እውን ክህልዉና ይክእሉ ይኾኑ። ኣብዚኦም ክንወቕዎም እንደሊ ሸቶታት ብኣሃዛት ተለካዕቲ ብዘኾኑ መንገዲታት እንታይ ኣወዳድባ ክህልወና ኣለዎ? ኣወዳድባ ዲናሚክነት እንድሕር ዘይብሉ ኮይኑ፡ ዝድስክል ወይ ዝረግእ እንድሕር ኮይኑ፡ ከምዚ ዘይንቀሳቕስ ማይ ኮይኑ ኣሎ ማለት እዩ።

ንቕሓት እውን ካብ ግዜ ናብ ግዜ ዝውሰኹ ፍልጠትን ተመኩሮን እንተ ሃልዩምዎ፡ ሓደ ብሓደ ክትርእዮም ትክእል ኢኻ። ሕጂ ተዛኒኻ ንቕሓትና ጽቡቕ'ዩ ዘሎ ኢልካ ትኸዶ ኣይኮነን። ኣብ ዝሓለፉ 3-4 ዓመታት፡ እዚ ሕጂ ብፍላይ ንደፍኣሉ ዘለና መልክዕ ናይቲ ምዕባለን ክንወቕዎም እንደልዮም ሸቶታትን፡ ኣድማዕነቶም ከነረጋግጽ እንተ ኮይንና ቅድም ቀዳድም ነቲ ኣወዳድባና ከነሐይሎ ይግባእ። ናይ'ቲ ኣወዳድባ ቅርጺ ወይ መልክዕ ዘይኮነ፡ ኣብ መወዳእታ ኣድማዕነቲ ብኸመይ መገዲ ከተሐይሎ ከም ዘለካ ክትፈልጥ ኣለካ። እቲ ስርዓት እናኣጸፈፍካዮ ክትከይድ ስለዘለካ፡ ነዚ ሕጂ ኣብ ግምት ዘእተወ ናይ ስልጠና መደባት ማለት ኣብቶም ዘድልዩና ዓውድታት እንታይ ኢና ክንገብር ንደሊ ዘለና? ብቐንዱ ናብ ትምህርቲ፡ ካብ ትምህርቲ ወጻኢ ከኣ ሞያ ኣብ ምቕሳም ክንጸቅጥ ኣለና። ኣብ ሞያ ዝኣክል መሓውር ወይ ትካላት ኣዋዲድና ከነመሓይሾ ክንክእል ኣለና። ኣብ መወዳእታ ቡቲ ዕጥቅኻ

- ጽርግያ ክትሰርሕ፡ ሓጽቢ ክትሰርሕ፡ ናይ ሕርሻ መደብ ከተተግብር፡ ናይ ዓሳ መደብ ከተተግብር፡ ዝተፈላለዩ ኢንዱስትሪታት ከተተኣታቱ፡ ... ትደሊ። ነዚኦም ከንቀሳቅሱን ከሰርሕን ዝክእል፡ ኣብ መወዳእታ ከኣ ቦቲ ዝሰርሐ ኣድማዒ ውጽኢት ክህብ ዝክእል ኣወዳድባ ክህልወካ ክክእል ኣለዎ።

እቲ ኣወዳድባ ንናይ ነፍሲ-ወከፍ ሰብ ጸጋ ናቱ ኣበርክቶ ኣብቲ ትሓሰቦ ዘለኻ ንጥፈት ይኹን ሸቶ ከመሓይሽ ክክእል ስለዘለዎ፡ ሳላ እቲ ዝጸንሐ ጽቡቕ ባህሊ ተጉሰዩ ዝሓልፍ ነገር ኣይኮነን። ዝኾነ ሸቶ ክትወቅዕ እንተደሊኻ፡ ልዕሊ ኩሉ ንናይ ሰብ ጸጋታትካ ኣራባሒ ሓይሊ ክትህቦ ምእንቲ፡ ፍልጠትን ሓይልን ሞያን ክትውስኹሉ ኣለካ። ንዕኡ ደሊብካ ናይ ብሓቂ ኣድማዕነቱ ከተረጋግጽ ከኣ፡ ኣወዳድባ ከተጽፍፈሉ ክትክእል ኣለካ። ብዙሕ ግዜ ምስዚ ዘሎ ዝተፈላለዩ ባህልታት፡ “ባህሊ ዓያይነትን ኣፍራይነትን እናደኸመ ይኸይድ ኣሎ” ዝብል ብዙሕ ትዕዘቡትታት ኣሎ። የለን ኢልካ ክትምጉት ኣይትክእልን ኢኻ። ኣመዛዚንካ ብዛዕባ እንታይ ትዛረብ ከም ዘለኻ ክትፈልጥ ኣለካ።

ኣብ መወዳእታ ግን፡ ናብ ከምዚኦም ጉድናዊ ጉዳያት ከይኣተኻ፡ ጸጋታትካ ተሓይል። ኣድማዕነቶም ዘሓይል ኣወዳድባ ክህልወካ ስለ ዘለዎ፡ ብቐጻሊ ኣበዮናይ ዓውዲ፡ ከባቢ፡ ጽላት፡ ዋኒን፡ ... ከመይ ጌርካ ኢኻ ትሰርሕ ዘለኻ ክትፈልጥ ኣለካ። ምውዳብ ዳርጋ ባህልና እዩ እንተበልክዎ፡ ብዙሕ ምግናን ኣይኮነን። እዚ ማለት ብእዋኑ ድኻማትካ ከተለሊን ክትፍውሱን ክትክእል ኣለካ። ብእዋኑ ዘድልዩካ ምትዕርራይ ናይ ኣወዳድባ ክትገብር ክትክእል ኣለካ። እዚ ከኣ ቀጻሊ ህይወት ክህልዎ ኣለዎ። እቲ ጉዕዞ ብዘይ ከምኡ ኣራጢጥካ ኮፍ ኢልካ ዝውዳእ ነገር የለን። እዚ ወሳኒ እዩ። ብፍላይ በዳሂ ኩነታት ኣብ ዝመጽኣሉ፡ ንቐሓትካ ነቲ ኩነታት ብግቡእ እንድሕር ዘይርድኦ ኮይኑ፡ ኣብ ጸገም ክትኣቱ ኢኻ። ነቲ ብድሆ ዝምክት ኣወዳድባ እንድሕር ዘይብልካ ኮይኑ፡ ክትሰግሮ ከጸግመካ እዩ።

ንኸምዚኦም ዝኣመሰሉ ጉዳያት፡ ብዕቲብ ስለ እንሕዞም፡ ዋና ነገር እቲ ቃና ናይቲ ኣእምሮ እዩ በሃላይ እዩ። ኣብ ግዜ ትግባረ ምናልባት ሓላፍ ዘላፍ ክህሉ ይክእል ይኸውን። የግዳሱ፡ ንሱ ምስ ተመኩሮ ዝግምገም ስለ ዝኾነ፡ ኣወዳድባ ኣብ ኩሉ ጽፍሕታት ክሕይል ኣለዎ። እዚ ናይ ውሱን ኣብ ላዕሊ ዘሎ ዝከታተል ጥራይ ዘይኮነ፡ ኣብ ውሽጢ ነፍሲ-ወከፍ ዓውዲ ሰባት ተኣኪቦም ዝሰርሑሉ ኣወዳድባ እንታይ ይመስል ክፍለጥ ኣለዎ። ናይ ብሓቂ ነቲ ዕላማ ይወቅዕ ድዩ? ብዙሕ ግዜ ምሳኻትኩም ኣባላት ዜና ዝዛረቦ ኣሎ። ዜና ኣወዳድብኡ እንታይ ይመስል? ግዜ ይቐየር ኣሎ። ኩነታት እናተቐየረ ክኸይድ እንከሎ፡ ዕጥቂ ዜና ማዕረ ማዕሪኡ ይኸይድ ድዩ? ዜና ሓድሽ ዘመናዊ ቴክኖሎጂ የተኣታቱ ኣሎ ድዩ? ኣወዳድብኡ የመሓይሽዶ ኣሎ? ኣብኡ ዘሎ ዓቕሚ ሰብ ብግቡእ ከበርክት ምእንቲ፡ ኣብ ንቐሓቱን ፍልጠቱን እንታይ ደሊቡ? ዓውዲ ብዓውዲ ከይድካ ክትፍትሾ ዘለካ ጉዳይ ስለ ዝኾነ፡ እቲ ኣርእሶቲ ጽቡቕ እዩ። የግዳሱ፡ ከም ባህሊ ክርሳዕ ዘይብሉ፡ ኣብ ኩሉ ክፍልታት እዚ ሃገር፡

አብ ነንበይኑ ናይ መንግስቲ ይኹን አብ ካልኡ፡ እቲ ኣወዳድባ ወሳኒ እዩ። ዋላ እዚ ሕጂ ነተኣታትዎ ዘለና ናይ መኸተ ግንባራት ተባሂሉ ተወዲቡ ዘሎ፡ ሓደ መርኣያ ናይ ኣድላይነት ውዳቦ እዩ ክበሃል ይከኣል እዩ።

• ክቡር ፕረዚደንት፡ ነዚ ሰፋሕቲ ናይ ልምዓት መደባት፡ ማዕሪኡ ዝኸይድ ጽፋፍ ኣድማጺ ዝኾነ ምሕደራ ኣለና ክንብል ንክእልዎ?

- የለን። ዋላ ሓንቲ ኣሎ ዝብልካ የለን። ንኣብነት ማይ ኣለና ኢልና ንዛረብ ኣለና። ይኹን እምበር፡ ነዘን ተሰሪሖን ዘለዎ ሓጽብታት ዘመሓድረን ሰርዓት ኣለወን ድዩ? ሕጂ ዝንደፍ ዘሎ እዩ ዝብልኩም ዘለኹ። ሓፈሻዊ መረዳእታ ጸኒሑ እዩ። ነቲ እተኸዘነ ማይ ከመይ ጌርና ንዋቀመሉ? ካብቲ ማይ ክገባታት ዝመጽእ ርስሓት ሕማም ከዩምጽእ ምእንቲ፡ ከመይ ጌርካ ትከላኸሎ? ማይ ጸጋ እዩ። እቲ ማይ ኣብ ምንታይ መግላ ተውዕሎ ኣለኻ? መን እዩ ተጠቓሚ? ነዚ ኹሉ እዚ ኣብ ግምት ኣእቲኹ፡ ከመይ ጌርካ ትውድቦም ንግኣቶም?

ሰፋሕቲ ናይ ሕርሻ መደባት ኣለዉ። ዘመናዊ ቴክኖሎጂ ነተኣታትዎሎም ኣለና። ቅድሚ ሕጂ ሰሪሕናሉ ኣይንፈልጥን ኢና። ከመይ ጌርና ንውድቦ? ከመይ ጌርና ንሰርሓሉ? እቲ ገለ-ገለኡ ባዕልና ሓርኮትኮት ኢልና ንገብር እውን ኣይኮነን። ካብ ናይ ካልኣት ተመኩሮ እውን ንመሃር ኢና። ክንደይ ናይ ህንጻ ትካላት ኣለዎና? ጽርግያ ዝሰርሓን ዘወርያን፡ ሓጽቢ ዝሰርሓ፡ ዝተፈላለዩ ካልኣ ናይ ህንጻ መደባት ዘሰላሰላ፡ ኣወዳድቦኣን እንታይ ይመስል? ቦቲ ናይ ቅድሚ ሕጂ ዝነበረ ኣወዳድባ ኣይኮነን እዩን። ክንድዚ ዝኣክል ኣባይቲ ኣብ ዓመት ክንሃንጽ ኢና፡ ኢልና ኣብ ወረቐት ንነድፍ። ንዕኡ ዝኸውን ጸጋታት ነጉሳጉሰ። እቲ ጸጋታትካ ብኸመይ ጌርካ ትውድቦ? ከመይ ጌርካ ተማሕድሮ? ጸጋታት ኣማሕዲርካ እቶም ዘድልዩ መደባት ከተተግብር እንድሕር ኮይንካ፡ ኣወዳድባኻ እንታይ ይመስል?

ብዘይ ጃህራ እዩ ዝብልኩም፡ እቲ ኣወዳድባ ንሕና ብተመኩሮና እነዋህልሎ ኣሎ። ናይ ግድን ግን ብተመኩሮና ዋራይ ዝእዘዝ ወይ ብተመኩሮና ዋራይ ዝኸይድ ነገር ኣይኮነን። ንዕኡ ዝመጣጠን ኣወዳድባ ክህልወና ስለዘለዎ፡ ኩሉ ንስእሎ ዘለና ዓበይቲ መደባት፡ ባህጊ እዩ። ልዕሊ ባህጊ ግን፡ ኣብ መወዳእታ ሸቶታትካ ክትወቅዕ እንድሕር ኮይንካ፡ ከመይ ገይርካ ነቲ ዘሎ ጸጋታትካ ክትዋቀመሉ ትክእል ኣወዳድባ እዩ ዝሓትት። ኣብ ናይ ሰብ፡ ናይ ዋረ ንዋት፡ ናይ ማሸነሬ፡ ... ጸጋታት ኣወዳድባ ዳይናሚክ እዩ። እዚ ክብልኩም እንከለኹ - ኣብ ገርሰት፡ ባደሚት፡ ፋንኮ፡ ከርከበት፡ ፋብሪካ ኣለቡን ካልኣን ጽፋፍ ምሕደራ ክህልወና ኣለዎ። እቲ ዝበለጸ ናይ ኣወዳድባ ቅርጽን ሰርዓትን ክትመርጽ ኣለካ። ቅድም ቀዳድም እቲ ዘለካ ጸጋታት እውን ክትፈልጥ ኣለካ። ሕጂ እቲ ዝዓበዩ ጸገምና ወይ ብድሆና ዝብሎ፡ ኣብዚ እዋን ዝረኣየኒ ሞያዊ ብቐዓት ናይ ሰብ እዩ። ማሸነሬ ወይ ቴክኖሎጂ ከተምጽእ ትክእል ኢኻ። ኣብ ውሽጢ ሞያዊ ብቐዓት፡ ዝተኣሳሰረ ድሲፕሊን፡ ፍልጠት፡ ቴክኒክ፡ ተመኩሮን ካልኣን ኣሎ። ነዚ ከተማዕብሎን ከተሓይሎን ክትክእል ኣለካ። ኣብቲ ቅርጽን ሰርዓትን ኣወዳድባ ዝበሃል፡ ንጹር

አካይዳ አለና። አብ አወዳድባ መወከሲ አለና። አወዳድባና ጽሩይ ክኸውን አለዎ።

ዘኾነ አወዳድባ እንድሕር ተበኪሉ አይሰርሕን እዩ። ስለ'ዚ ሓደ ካብቲ አብ አወዳድባ ተጠንቂቕካ ክትርእዮ ዘለካ፡ ዘኾነ ብከላ ክህልዎ ከም ዘይብሉ እዩ። ቅርጹው ክኸውን አለዎ። ከምቲ አብ እዋን ስርዓት ደርግ ዝነበረ፡ ሰክረታሪ አብ ልዕሊ ሰክረታሪ ተር ከተብል አድላዩ አይኮነን። ቅርጹው ክንብል እንከለና፡ እቲ ሰብ እንድሕሪ አብ ፍልጠት ዝተመሰረተ ሞያዊ ዓቕሚ ደሊቡ፡ አብ ብዙሕ መዳያት የቃልለልካ እዩ። ሓንቲ ዕማም ሞራይ ዘይኮነስ፡ 3-4 ዕማማት ብሓንሳብ ክፍጽም ይኸእል። ግዜ ይቐጥበልካ። ጽሩይ ሞራይ ዘይኮነ፡ ቅርጹው ክኸውን ክኸእል አለዎ። ድሕሪኡ አድማዒ (Effective) ወይ (Efficient) ክኸውን አለዎ። እቲ አድማዕነት እንብሎ፡ ስምብራት (Impact) ዝገድፍ ክኸውን አለዎ። አብ ዘኾነ እዋን፡ 'ሓደ ዓቕን አብ ኩሉ ይገጥም' (ዋን ሳይዝ ፊትስ ኦል) ዝበሃል ነገር የለን። አብ አፍሪቃ ይኹን ዋላ አብ'ተን ምዕቡል ቁጠባ ዝሃነጸ አህጉራት፡ ሓደ ካብቲ ሰለሎ ዕንወት ዘእቱ ዘሎ እምበኣር ብከላ (Corruption) እዩ።

ክቡር ፕረዚደንት ናብ ዞባዊን ዓለማዊን ኩነታት ክንሰግር። ንሓልፎ ዘለና መድረኽ፡ ዓለምና ካብ ሓደ ቊጥባዊ ናብ ብዝሐ-ቊጥባዊ ወይ ዓለማዊ ስርዓት እያ ትሰጋገር ዘላ። አብዚ ናይ ምስግጋር መሰርሕ ተራ አፍሪቃ ከመይ ይመስል? - ከም ኣጋጣሚ ኮይኑ አብ'ዚ መወዳእታ እዋን፡ 'ውድብ ሕብረት አፍሪቃ አይበቅዕን እዩ' ወይ 'ዋላ ሓንቲ ነገር አየስልጥን እዩ' ዝበሃል ዘረባታት ስለ ዝመጽአ ሞራይ ዘይኮነስ፡ ብግብሪ እውን ከምኡ ስለዘሎ፡ ሓደ ክለሳ ዝገብር ኣካል ቁይሙ ነይሩ። ነቲ ክለሳ ዝመርሐ ፕረዚደንት ፖል ካጋመ እዩ። እቲ ዝተገብረ ገምጋም፡ ነቲ ኩነት ናይ'ዚ ክፍለ-ዓለም ይኹን ንሕብረት አፍሪቃ አብ ምንታይ ደረጃ ከምዘሎ ዝገልጽ እዩ። እቶም ዝቐሙ ሓይልታት ዕማም፡ ነቲ ገምጋም ከካይዱሉ ዝተዋህቦም መዳይ ኣጽኒዖም ዘምጽእዎ - 8 ሰንኮፍ መዳያት ናይ'ቲ ሕብረት ኢሎም ዝገለጽዎም ነጥብታት አለዉ። ንሱ እንድሕር ኮይኑ እቲ ገምጋም እምበኣር፡ ሕብረት አፍሪቃ ኣሎ ኢልካ ክትዛረብ ኣይትኸእልን። የለን እዩ እቲ መልሲ። ብእኡ መጠን፡ ሕጂ አህጉር አፍሪቃ ኣበይ ከምዘሎ ክትርእ ትኸእል ማለት እዩ። እዚ ሕጂ ናብ ምንታይ ይመልሰና፡ ናይ ብሓቂ ዞባዊ ምውድዳብ ክህሉ ከም ዘለዎ እዩ። ብክፍሊ ዓለም ደረጃ እውን፡ ውዳብ ምህላው ኣገዳሲ እዩ።

አብ ማእከላይ ዘመን ወይ 19 ዘመን ኣይኮንናን እንኩብር ዘለና። አብ 21 ዘመን ኢና ዘለና። ንሕናን ጉረባብትናን ክንተሓጋገዙ እንኸእል ባይታ እንድሕር ዘይብልና፡ ብጸጋታትናን ዓቕምናን ሞራይ ንዝተፈላለዩ ክንወቕዖም እንደሊ ሸቶታት ክንወቕዖም ኣይንኸእልን። አብ ክንዲ በይንኻ፡ ተሓባቢርካ ክትሰርሕ ከለኻ እዩ ዝበለጸ ዕድል ዘለዎ። እቲ መጉት ብዙሕ ዘከራኸር ኣይኮነን።

ድሕሪ 91፡ ናይ ኢጋድ፡ ናይ ኮሚሳ፡ ናይ ሓድነት አፍሪቃ ዝብሃሉ ጽቡቕ ምውድዳብ ክርእ ጀሚሩ ነይሩ። አብዚኣም ምስታፍ ንሰለ ድግስ ሞራይ ክኸውን ኣይምተገብኡን።

ጸጋታትካ አጉሳጉሰካ ድምር ንዋፊት ከተካይደሎም እንከለኻ እየም አድማዕቲ ክኾኑ ዝክእሉ። ንድኻምካ ብናይ ካልእ ሓይሊ ትድግፎ። ንኻልእ ዝድኸመ ድማ ንሰኻ ትድግፎ። ናይ ኩልኻ ሓይሊ ክተኣኻኸብ ከሎ ድማ፡ ዝዚፍ ውጽኢት ክርከቦ ይክእል። ኣብዚ መበል 21 ክ/ዘመን ዝተዋሰነ ክፍለ-ዓለም መን ምኻኑ ርዱእ እዩ። ኤውሮጳ፡ ሰሜን አመሪካ፡ ላቲን አመሪካን ኤሲያን ይውንጨፉ ኣለዉ። ኣፍሪቃ ግን ኣብ ኣሰካፊ ኩነታት እዩ ዝርከብ። ብሰፊሒ ብክፍለ-ዓለም ከይጠመትና፡ ዋላ ኣብ'ዚ ከባቢና ዋራይ ነሓድሕድና እናተሓጋገዘና ክንሰርሕ እንተንክእል፡ ብዙሕ ካብቲ ብድሆታትና ክንሰግሮ ምክኣልና። ስለ'ዚ፡ ኣብ ኣፍሪቃ ብሓፈሻኡ እዚ ተገይሩ ዘሎ ገምጋም የሰክፈካ እዩ። 'እንታይ ገደሰና መንገድና ሒዘና ዘይንኸይድ። ዕዮ ገዛና ንሰርሕ፡ ናቶም ከኣ ድላዮም ይግበሩ' ኢልካ ትገድፎ ነገር ኣይኮነን። ዋላ'ውን ኣብ ከባቢኻ ዘሎ ኩነታት ዋጡሕ ይኹን፡ ንናይ ሓባር ረብሓ ዝሕግዝ ኩነታት ምስ ዘየሰንዮ ጸገማት ክህሉ ይክእል'ዩ። ኣብ ቅልውላው ምፍታሕ፡ ኣብ ሸግራት ምፍታሕ ዋራይ ክትነብር ኣይትክእልን። እቲ ተገይሩ ዘሎ ገምጋም፡ ናይ ብሓቂ ነቲ ኩነት ናይ ኣፍሪቃን ናይ'ቲ ሕብረትን ዝገልጽ እዩ። ስለ'ዚ ተግዘብቲ ዋራይ ክንከውን የብልናን። ንኻልኣት ወገናት ዋራይ ክንወቅስ የብልናን። እንታይ ክንገብር ንክእል ኣብኡ፡ ክንሓሰበሉ ዘለና እዩ።

ስለምንታይ ኢና ንውድብ ሓድነት ኣፍሪቃ ተስፋ ስኢንናሉ? 'ውድብ ሓድነት ኣፍሪቃ ኣይሰርሐን' ኣብ ዝተባህለሉ እዋን፡ ምናልባት ምስ'ዚ ሕጂ ዝግበር ዘሎ ገምጋም ዝተኣሳሰር፡ ንዕኡ ረሲዕካ ክትመጽእ ኣይትክእልን። ሃገራት ኣፍሪቃ ኣብ ክፍላ 20 ዘመን ናጸ እናኾና ምስ መጻ፡ መሰረትቲ ኣቦታት (ፋውንዲንግ ፋዘርስ) ዝበሃሉ ነይሮም። ንሳቶም ዘበጋገሰዎ ሃንቀውታ፡ ኣፍሪቃዊ ሃንቀውታ ዝበሃል ነይሩ። ከም ውጽኢቲ፡ ፓን- ኣፍሪካኒዝም ዝበሃል ተመስሪቲ። ብእኡ መሰረት ከኣ፡ ውድብ ሓድነት ኣፍሪቃ ተመስሪቲ። ውድብ ሓድነት ኣፍሪቃ፡ ድሕሪ ኣስታት 30 ዓመታት ሸቶታቲ ኣይወቅዐን ተባሂሉ። ኣጋጣሚ ዝሒል ኩናት ኣብ ዝተወድኣሉ፡ ንሕና እውን ናጽነትና ዘረጋገጽናሉ ግዜ መጺኡ። ሸው ውድብ ሓድነት ኣፍሪቃ ናብ ዝሓሸ ውድብ ይቀየር ተባሂሉ። ንግና እውን የዋጽኣና እዩ ነይሩ። ኣብ ገዛና ነናይ ገዛና ክንሰርሕ ንክእል ኢና። ኣብ ገጉደቦና እውን፡ ነናይ ጉደቦና ኩነታት ከነመግራሪ ንክእል ኢና። ኣብ መወዳእታ ግን፡ እቲ ክፍሊ ዓለም ተዋሲኑ ስለዘሎ፡ ናቲ ድኻም ቀጸሊ ስለዘሎ፡ ኣብ ካልኣት ሃገራት እውን ጽልዋ ስለዘለዎ፡ ንምምሕደሹ ብንዋፊት ክንዋስኣሉ ወሲንና። ሸው ናይ ሲንሳድ፡ ኢጋድ፡ ኮሚሳ፡ ሳደቅ፡ ኤኮዋሴ፡ ናይ ዝተፈላለዩ ክፍለ-ዞባዊ ኣወዳድባታት እውን ነይሮም።

ውድብ ሓድነት ኣፍሪቃ ክመሓየሽ ነይርዎ። ሸው ነቲ መሰርሕ ዘመሓደር ዝነበረ፡ መራሒ ሊብያ ዝነበረ መዓመር ቀዛሬ እዩ። ቀዛሬ ጽቡቕ ድሌቱን ሃንቀውታኡን ካልእ ነገር እዩ። የግዳስ፡ ናቲ ጸገማት እውን ነይርዎ። “ውድብ ሓድነት ኣፍሪቃ ናብ ዝሓሸ ኣወዳድባ ክኸይድ ኣለዎ - 30 ዓመት ዳርጋ ከሰርናዮ ኢና። እዚ ክፍለ ዓለም ዝረኣዮ ለውጢ የለን። እቲ

መሰረትቴ አቦታት ዝሰረትዎ ሃንቀውታ፡ ተጨባጢ ኣይኮነን። ንድሕሪት ተመሊሰና፡ ናብ ሓድሽ መግዛእቲ ኢና ኣቲና። ካብ'ዚ ዓንኬል እዚ ክንወጽእ ኣለና።” ምስተባህለ - ሸውት ጸገም፡ ቀዛሬ ናቱ ናይ ዝና ጥሙሕ ነይርዎ እዩ። ሕውሰውሰ ዝበለ ማለት እዩ። ንገዛእ ርእሱ ከም ንጉሰ ነገሰታት'ዩ ዝቐጽራ ነይሩ። ማዕረ ኤውሮጳ ክንከውን ኣለና ዝብል ሰምዒት ነይርዎ። ሕብረት ኤውሮጳ እንድሕር ኣሎ፡ ሕብረት ኣፍሪቃ ክንምሰርት ይግብኣና ዝብል። ኮምሽን ኤውሮጳ እንድሕር ኣለዎም፡ ንሕና ከኣ ናትና ኮምሽን ንፈጥር። እቲ ቅርጺ ካብኣም ክንቀድሖ ንክእል ኢና ዝብል ኣተሓሳስባ ሳዕሪሩ።

የግዳስ፡ ነናትና ከነታት'ዩ ዘለና። ኤውሮጳ ናቶም ከነታት ኣለዎም። ናቶም ደረጃ ምዕባለ ኣለዎም። ንሕና ገና ኣብ ዘይማዕበለ (ፕሪሚትቭ) ዝኾነ ቊጠባ ንኩብር ዘለና ሃገራትን ሕብረተ-ሰባትን ኢና። ናይ ኤውሮጳ ኣወዳድባ ክንቀድሕ ኣየዋጽኣናን እዩ። ብዝኾነ እንድሕር ናይ ብሓቂ ለውጢ ክመጽእ ኮይኑ፡ ሸው ዝቐረበ እማመ ነይሩ። ሸዱሸተ ነጥብታት ዝሓዘ እዩ። ቅድም ቀዳድም ድሕሪ ምውዳእ ዝሓል ኩናት፡ ኣብ ሓድሽ ዓለማዊ ስርዓት ኢና ንኣቱ ነይርና። ክልተ ቀጽርታት፡ ናይ ሕብረት ሶቭየትን ኣመሪካን ጸኒሖም፡ ናብቲ ኣመሪካ ጥራይ እትመርሖ ቀጽሪ ኢና ንኣቱ ነይርና። እዚ ብግቡእ ክጽናዕ ነይርዎ። ኣብ ከምዚ ዝኣመሰለ ለውጢ፡ ኣፍሪቃ ኣበይ ኢና ክንሰራዕ? ንዓለማዊ ለውጥታት ቅድም ጽቡቕ ገይርና ነጽንዓዮም። ድሕሪኡ ኣብ ውሽጢ እቲ ክፍሊ-ዓለም ዘሎ ለውጥታት፡ ማለት ቁጠባዊ፡ ማሕበራዊ፡ ባህላውን ትሕተ- ቅርጻውን ዝበሃል ክጽናዕ ይግባእ። እዚ ምስተጸንፀ እቶም ክንወቕዎም እንደሊ ሸቶታት እንታይ እዮም? ኣብ ቊጠባ፡ ትሕተ ቅርጺ፡ ጸዓት፡ ... ኣብ ዝተፈላለዩ ጽላታት እንታይ ክንገብር ንክእል? እዚ እውን ዕሙቕ ዝበለ መጽናዕቲ ክግበረሉ ኣለዎ።

ናይ ናይል ማይ ንሊብያ፡ ቱኒዝያ፡ ኣልጃርያ፡ ... ክትወሰዶ ትክእል ኢኻ ክትብለኒ ትክእል ኢኻ። ካብ ኮንጎ ብሃይድሮ ጸዓት ኣመንጨና፡ ንኣፍሪቃ ምልእቲ ከነብርሃ ኢና ኢልካ ክትዛረብ ትክእል ኢኻ። ጽርግያ ካብ ኬፕታውን ናብ ካይሮ ወይ ትሩብሊ ከተምጽእ ትክእል ኢኻ። እዚኣም ብናይ ኣፍሪቃ ዓቕሚ ጥራይ ዘይኮነ፡ ካብ ግዳም ክኢላታት ኣምጺእካ እውን ክጽንዑ ኣለዎም። እዚኣም እዮም እቶም ከነጽንዖም ንደሊ ዘለና ሸቶታት። ኣፍሪቃ መልክዕ ክትቅይር ኣለዎ። ኣብ ክንዲ ጥሪ ነገራት ወይ ዘይተመሰርሖ ነገራት ጥራይ ንሰደድ እንልእኹ፡ ኢንዱስትሪ ከነማዕብል ክንክእል ኣለና። ቴክኖሎጂ ከነተኣታቱ ክንክእል ኣለና። ናይ ትምህርቲን ናይ ጥዕናን ኣገልግሎታት ከነማዕብል ኣለና። ነዚ ሞያውያን ከጽንዕዎ ክክእሉ ኣለዎም። እዚኣም እዮም እቶም ክውቅዑ ዘለዎም ሸቶታት ክብሉ ኣለዎም። እቲ ኣወዳድባ ብክፍሊ ዓለም ደረጃ ጥራይ ዘይኮነ፡ ብሓውሲ ክፍልታት'ውን ክጽናዕ ክክእል ኣለዎ። ነዚ መጽናዕትታት እዚ ናብ ንቕሓት ቀይርካ ክሰራሓሉ ኣለዎ። ንሕና እምበኣር ካብ ውድብ ሓድነት ኣፍሪቃ፡ ናብ ካልእ ኣወዳድባ ክንከይድ ንደሊ ኣለና። ናብኡ ክንከይድ ምእንቲ፡ እዚ እዩ'ቲ ንደልዮ ዘለና ኢልካ ክዝረብሉ ክክእል ኣለዎ። ድሕሪኡ ብዝተፈላለዩ

መንገዱ ቅቡል ምስ ኮነ፡ ክሰራሕ ይኸእል።

‘አይፋሉ እዚ ግዜ ዝወሰድ እዩ። ዝሕሰብ እውን አይኮነን።’ ተባሂሉ አቋራጭ ክናደ ጀመሩ። ከም ሳዕቤነ፡ ሕብረት አፍሪቃ ተመሰሪቱ። ኮሚሽናት መጸአን። አብ መወዳእታ እዚ ሕጂ ዝብሎ ዘለኹ፡ ገምጋም ተገይሩ። እዘን ከለሰቲ ዝበሃላ ትካላት ምስ ቁማ ዘረጋገጸኦ ነገር እንድሕር አሎ፡ ጸገማት ናይ’ቲ ሕብረት ማእለያ ዘይብሉ ምዃኑ እዩ። ባጀቱ ክንደይ እዩ? ናይ ምምሕዳር ክንደይ ሚእታዊት ካብ ባጀቱ ይሸፍን? ፕሮግራማት ካብ ልምዓት እንድሕርአለውዎ ኮይኖም፡ መን እዩ ዝምውሎ?

ብዘተፈላለዩ መጽናዕትታት ከም ዝዘረበሉ፡ 60 ሚእታዊት ናይ ዓለም ጸጋታት ኣብዚ ክ/ዓለም እዚ እዩ ዘሎ። 60 ሚእታዊት ጸጋታት ዘለዎ ክ/ዓለም፡ ኣብ መበል 21 ዘመን ሰለምንታይ ኣብ ከምዚ ዝአመሰለ ዘተዋሰነ ቦታ ይሕዝ? ብዓለም ደረጃ ንኻልኣት ክሕግዝ ምተገብአ እምበር፡ ካብ ካልኣት ሓገዝ እናረኸበ ጥራይ ክኸይድ አይምተገብአን።

ኣብ ቻይና፡ ናይ ቻይና ንአፍሪቃ ምትሕግጋዝ ተገይሩ። ኣብ ጃፓን፡ ናይ ጃፓን ንአፍሪቃ ምትሕግጋዝ ተገይሩ። ኣብ ህንዲ ከምኡ። ምትሕግጋዝ ጽቡቕ እዩ። ምስ ካልኣት ሃገራት እውን ክትተሓጋገዝ ትኸእል ኢኻ። የግዳስ፡ እዚ ኹሉ ጸጋታት እናሃለወካ እንከሎ፡ ኣብ ፈቐዶ መጋባእያ ኢድካ እናዘርጋሕካ ትኸብሉይ ትብል እንድሕር ኳንካ፡ ከመይ ጌርካ ክትነብር ትኸእል? ትሰንክል እኮ ኢኻ ዘለኻ።

እዚ ብዘተፈላለዩ መንገዱ ፍራንኮፎን ወይ አንግሎፎን እናተባህለ ሓድሽ መልክዕ ናይ መግዛእቲ ዝቐጽል ዘሎ፡ ንጸጋታት ናይቲ ሕብረተ-ሰባትን ናይቲ ሃገራትን ጥራይ እዩ ዝምዘምዘ ዘሎ። አፍሪቃ ከአ ኣብ መወዳእታ ናብ ባርነት እዩ ዝምለስ ዘሎ። አፍሪቃውያን ናብ ኤውሮጳ ይሰደዱ አለዉ። እቶም ሰደተኛታት መሬት ክውልዉሉ እዮም ዝኸዱ ዘለዉ። እናአረገ ንዝኸይድ ዘሎ ሕብረተ-ሰብ፡ ንሕሱር ሸቕለት መተካእታ እዮም ዝሰደዱ ዘለዉ። እዚ ኹሉ ሃብትን ጸጋን ዘለዎ ክፍለ- ዓለም አፍሪቃ፡ ከመይ ይዋሰን?! ሰለ’ዚ ኣብ ካልኣት ዝርዝራት ከይአተኹ፡ እዚ ከም ደላዩ ጽቡቕ ኮይንካ ሓሳባት ምሃብ ዘይኮነስ፡ ግድን አፍሪቃ ካብ ምውሳን (ማርጂናላይዘሽን) ክወጽእ አለዎ። ካብኡ ዘውጽኦ ቅኑዕ መንገዱ ክቐይስ አለዎ። እዚ መንገዱ ከአ ብሓደ ወገን ዝመጽእ ዘይኮነ፡ ተሓባቢርካ ዝግበር እዩ። እንተዘየሎ መሳርሒ ናይ ካልኣት ኮይኑ ክተርፍ እዩ።

ኣብ ሕብረት አፍሪቃ ድግስ ይግበር። እቲ ድግስ ዘሕልፎ ውሳኔታት መን ይውሰኖ? ካብ ኤውሮጳ፡ አመሪካን ዝተፈላለዩ ከባቢታትን ዝመጽኦ ናይ ሰለያ ትካላት እዩን ከም ድላዩን ነቲ ውሳኔ ዘሕልፍኦ። እቲ ካልእ ዘጣቕዕ ጥራይ እዩ። ብኸምዚ ዓይነት መንገዱ ክትከይድ አይትኸእልን። እዚ አተሓሳስባ ክቐየር ክኸእል አለዎ። ኣብ ዓለም ብክልና ኣሎ እንድሕር ተባሂሉ፡ ኣብ ውሽጢ እዚ ስርዓታት ዘሎ ብከላታት፡ ኣብኡ ዘሎ ስርቅን ምጥፍፋእን፡ ክትግምቶ እውን አይትኸእልን። በዚ እዩ እምበኣር፡ መመሊሱ ዝዳኸምን ናይ ግዳም ሓይልታት

መጋብርያ ዝኸውንን ዘሎ። ጸጋታቱ ክንዲ ባዕሉ ዝምዘምዘ፡ መሳለጢ ናይ ግዳም ሓይልታት ይኸውን ኣሎ። እዚ ብዕቲብ ክሕሰበሉ ኣለዎ። 'ኣይፋሉን ኣይሰልጥን እዩ። እቲ ስራሕ ከቢድ እዩ። ክዕረ እውን ኣይክእልን እዩ።' ኢልካ ገዲፍካዮ ትኸይድ ጉዳይ ኣይኮነን።

ንዘኾነ ናይ ደገ ሓይሊ ኣይትሓምየሉን ኢኻ። ካብ ኤውሮጳ፡ ኣመሪካ ወይ ምብራቕ እዩ ዝመጽእ ዘሎ እቲ ጸገም ኢልካ፡ ንኻልኦት ሓሚኻ ወይ ንኻልኦት ወቕሶካ ትፈትሖ ሸግር ኣይኮነን። ንሳቶም እንታይ ገይሮም ካልእ ኣርእሶቲ እዩ። እቲ ሸግር ናትና ስለዘኾነ፡ ባዕልና ክንፈትሖ ክንክእል ኣለና። ባዕልና ክንፈትሖ ግን፡ ናይ ብሓቂ ዕቲብ ገምጋም ገይርካ፡ ዘተጸንፎ መደባት ክትሰእል ክትክእል ኣለካ። እንተዘየለ ከምቲ ኣቐዲመ ዝበልክዎ፡ ሕብረት ኣፍሪቃ ዋላ ኣፍሪቃዊ እውን ኣይኮነን። ብስሩ የለን። ካብኡ ክትጀምር ኣለካ። እዚ ናይ ስምዒት ጉዳይ ኣይኮነን። እቲ ዝቐመ ናይ ክለሳ ኣካላት፡ ገምጋሙ ዘረጋገጸ ሓቂ እዩ። እንድሕር ብኸምኡ ተገምጋሙ ተረጋገጹ ከኣ፡ ከመይ ገይርና ንፍውሶ ኢልና ክንሓሰብ ክንክእል ኣለና። 'ኣይጸልወናን እዩ። ብኻልእ መንገዲ ክንከይድ ኢና።' ኢልካ ጉሲኻዮ ዝኸየድ ነገር እውን ኣይኮነን።

ምስናይ እቲ ክብደቱ ግን፡ መእተዊ ትረኽበሉ ኣጋጣሚ ኣሎ ድዩ? ምክንያቱ፡ ከምዚ ናይ መቐራቕሲ መኣዲ እዩ ኮይኑ ዘሎ። ንስለ ድግሲ፡ ፕሮፖጋንዳዊ ሃልኪ ወይ ንህዝባዊ ርክባት (ፒ.ኣር) ኣሎ ንምባል፡ ዓመት ዓመት፡ ሎሚ ኣብዚ፡ ጽባሕ ኣብቲ ኣኼባ ተገብረ ኢልካ ክትርእዮ ከለኻ የሰክፍ እዩ።

እዚ ቀሊል ኣርእሶቲ ኣይኮነን። ስለ'ዚ ኣብ ርሑቕ ከይከድና፡ ኣብ ጉደቦና እውን መጸእና ክንርእዮ ንክእል ኢና። ኢጋድ ተባሂሉ ክምሰረት ከሎ፡ እዞም ኣርእሶታት እዚኣቶም ሓደ ብሓደ እዩ ተዘሪቡሎም። ዋላ ብሰፊሖ ኣብ ኣፍሪቃ ክንሰርሕ እንተዘይከኣልና፡ ኣብዚ ዞባና እስከ ንተሓባበር ኢልና። ኣብ መወዳእታ ኢጋድ እንታይ ኮይኑ? ኣብ ክንዲ ንምትሕብባር ወይ ሓይሊ ንምድላብ፡ ንሓድሕድካ መዋቕዒ ወይ መዳኸሚ ተቐይሩ። ናይ ካልኦት ኣጀንዳታት መጋብርያ ኮይኑ። ሎሚ ኢጋድ ኣሎ ኢልካ ክትዛረብ እውን ኣይትክእልን ኢኻ።

ስለ'ዚ ናብቲ መሰረትና ተመሊስና። ንሕና በይንና ኣብ ዓለም ተነጺልና ክንነብር ስለ ዘይንክእልን ስለዘይብልናን፡ ጉደቦና ዋጡሕ ንክኸውን ብግቕምና ምቕሉል ኣበርክቶ ክንገብረሉ ክንክእል ኣለና። ኣብ ክንዲ ብልኡም ኣገባብ፡ ብንጥፈት ክንሰርሓሉ ክንክእል ኣለና። እቲ ናይ ሕብረት ኣፍሪቃ ግን፡ ናይ ብሓቂ ጎስጓጎት ክግበረሉ ዝግብኦ እዩ። ኣብ ነንበይኖም ኣጋጣሚታት ክለዓል ዘለዎ ጉዳይ እዩ። እዚ ገምጋም እዚ ካብ ተገብረ ከኣ፡ ስለምንታይ ከም ዕድል እውን ዘይንጥቀመሉ? ኣብዚ ኩነታት ኢና ዘለና እሞ፡ ሃዩ ሓቢርና ናብ ዝሓሸ መንገዲ ንኺድ ክትበል ክትክእል ኣለካ።

ክቡር ፕረዚደንት፡ ናይ ሕብረት ኣፍሪቃ ጽገና ንኤርትራ ብኸመይ የርብሓ?
- ርሑቕ ከይከድና፡ ኣብ'ዚ ጉደቦና ጥራይ ሱዳን፡ ኢትዮጵያ፡ ኡጋንዳ፡ ኬንያ፡ ሶማሊ፡ ጅቡቲ ናይ ግዛእ ርእሶና ምትሕግጋዝ እንተ ንፈጥር፡ እዚ ሕጂ ዘሎ ኣዘዩ ውጡር ኩነታት ክንብሎ

እንክእል አይምሃለወን። እቲ ሸው ዝበሃል ዝነበረ፡ ኣብ ምትሕግጋዝ፡ ምክብባር ዝተመሰረተ ናይ ሓባር ናይ ትሕተ-ቕርጺ መደባት ከነውጽእ፤ ዘቤታዊ ይኹን ዞባዊ ጽርግያታት ክህልዉና'ዮ፡ በዚ መንገዲ እውን ናይ ንግድ ንጥፈታትና ዝዓቡዩ ክኸውን፤ ኣብ ዝተፈላለዩ ጽላታት እነውጽእም ፖሊሲታት፡ ኣብ ክንዲ ንበይንናን ነናትናን ጥራይ ንገብር፡ ኣብ ርእሲ'ቲ ነናትና ፖሊሲታት፡ ናይ ሓባር እውን ይህልዉና። እዚ ከባቢ ወይ ዞባ፡ ምስ ካልኣት ዞባታት ኣብ ዝህልዎ ዝምድና ዝሓሸ ናይ ምትሕግጋዝ ዕድላት ይፈጥር ዝብል እዩ።

ከም'ቲ ኣቐዲምና ክንዛረበሉ ዝጸናሕና፡ ናይ ሕርሻ መደባትና፡ ካብ ደገ ምሸማት ጥራይ ድዩ ዘዋጽኣና ዋላ ንክንሸይጥ ኢልና'ውን ክንሓሰብ ኣለና? ዓቢ ጸጋ ኣለና ኢልና'ኳ እንተ ዘይተዛረብና፡ ነቲ ዘለና ዝወሓደ ጸጋታት'ውን ምቹእ ዕዳጋታት ክንፈጥረሉ ክንክእል ኣለና። ትሸጠሉን ትዕድገሉን ምቹእ ዕዳጋ ክህልወካ እንድሕሪ ኩይኑ፡ እቲ ባይታ ጥጡሕ ክኸውን ክክእል ኣለዎ። ኣብ ኩሉ ዓውድታት፡ ኣብ ናይ ጥዕና መደባት፡ ንዘጋጥሙ ሕማማት እንሰሳታት ሓቢርካ ኢኻ ትምክቶም። ዶባት መንደቕ ገይርካ ትግጽዎ ነገር ኣይኩነን። ኣብ ትምህርቲ፡ ቴክኖሎጂ፡ ፍልጠት. . . ነንሕድሕድካ ትተሓባበረሉ ገፊሕ ዕድል ኣሎ። ኣብ'ዚ ዓውዲ'ዚ በይንና ክንሰርሕ ንክእል ኢና ኢልካ ክትዛረብ ኣይትክእልን ኢኻ። እቲ ረብሓ ከኣ፡ ሰምዒታዊ ዘይኩን፡ ሓደ ብሓደ ዘርዘርካ ክትፈልጦ ክትክእል ኣለካ። መራኸቢ ክህልወና ክክእል ኣለዎ። ናይ ምድራ፡ ናይ ባሕራ፡ ናይ ኣየር፡ ጽርግያታትን እነውጽእም ዝተፈላለዩ መደባትን፡ ናይ ሓባር ዕዳጋታት ክንፈጥረሎም ክንክእል ኣለና።

ሓደ ካብ'ቲ ኣብ መጀመርያ 90ታት ዝዘረበሉ ዝነበረ፡ ምስ ጎረባብትና ናይ ዝተፈላለዩ ፖሊሲታት ውህደትን (Harmonization) ምስናይን እውን የገድሱና እዮም። እቲ ሓደ ዘውጽኦ ፖሊሲ ምስ'ቲ ካልኦ ዘውጽኦ ነንሓድሕዱ ተራጻሚ እንተኹይኑ፡ ኣብ መወዳእታ ነቲ ክንፈጥሮ እንደሊ ዝምድና ኣይሕግዝን እዩ። እቶም ረብሓታት ዝበሃሉ መወዳእታ የብሎምን። ዓውዲ ብዓውዲ እንድሕሪ ተዛሪብካ፡ እቲ ናይ ሓባር ባይታ ምፍጣር ዘለዎ መክሰባት መወዳእታ የብሉን። ልዕሊ ኩሉ ኸኣ ቅሳነት እዩ። ብናትና ተመኩሮ እንተ ርእናዮ፡ ተጽብኦ ከም ንቡር ወሲድና፡ ሰለሰተ- ኣርባዕተ ወለዶታት ኢልና ክንዛረብ ንክእል ኢና። ኣብ ውሽጢ እዚ 25 ዓመት፡ ኣድላይነት ዘይብሉ፡ ንናይ ካልኣት ኣጀንዳ ብዘገልግል ኣካይዳ፡ ኣብ ውሽጢ ሓድሕድና ክፍጠር ዝነበሮ ስነት ዘይምፍጣሩ፡ ኣጥፊኡልና ዘሎ ዕድል ጥራይ እንተ ገምጊምናዮ፡ ብኡ መጠን መክሰብና ክንግምግም ንክእል ኢና።

ኣብ'ዚ ዘለናዮ መበል 21 ክፍለ ዘመን፡ ዝኸነ ሓያል ቀጠባ ወይ ዓቕሚ ኣለኒ በይነይ ክነብር እክእል እዩ፡ ኢሉ ዝነብር የለን። ይትረፍዶ ኣብ ኣፍሪቃ፡ ኣብ ኤውሮጳ እተን ኣዝዮን ምዕቡላትን ብቑጠባ ሓያላትን ዝበሃላ ሃገራት'ውን እንተኹን፡ በይነን ክነብራ ኣይክእላን እዮን። ናይ ኤውሮጳ ቅሉውላው ሓደ ብሓደ ክትዛረበሉ ትክእል ኢኻ። ዓለም ዓለም እዩ። ብኸምኡ ከኣ ኣፍሪቃ ኣፍሪቃ እዩ። ነቲ ናይ እኩብ ረብሓ እትረክበሉ ባይታን ሃዋሁውን ምፍጣር ከኣ ሰምዒታዊ ጥራይ ኣይኩነን። ተጨባጢ መክሰባት ኣለዎ። ብኸምኡ መጠን ንመክሰባትካ ወይ ንዓኻ ዘርብሓካ ጥራይ ዘይኩን፡ ንካልኣት ዘርብሕ'ውን ዘይሩ-ዘይሩ ንዓኻ

ሰለ ዘርብሓካ፡ ናብ ከምኡ ዘይእተወሉ ምክንያት የለን። ኣብ መበል 15 ክ/ዘመን ኣይኩንናን ዘለና። 21 ክ/ዘመን ሰለ ዝኹነ፡ ምስ ካልኣት ሓቢርካ ናይ ምስራሕ፡ ካብ'ቲ ዝሓለፈ ዘመናት፡ ሎሚ ዝያዳ ተደላይነት ኣለዎ። ዓለም ከኣ ናብኡ ገጹ እዩ ዝኸይድ ዘሎ። ካብ'ዚ ወጻኢ ክንከይድ ኢና እንተ ተባሂሉ፡ ነውጹን ምንቛትን ዘፈጥር፡ ሰላም ዝኸልእ ኩነታት ጥራይ እዩ ዝመጽእ። ሕጂ ንኸምዚኣም ዝኣመሰሉ ጉዳያት ክንሰርሕ ግዴታ እዩ። Option ወይ ሕርያ ኣይኩነን።

ክቡር ፕረዚደንት፡ መሰርሕ ህንጻት ሃገር - ብዙሕ ማል፡ ጸዕሪ፡ ተጻዋርነት፡ መሰዋእቲ ዝሓትት'ዩ። ተጻብኦ እንተ ተደራብዎ ኸኣ መሊሱ ዝኸበደ እዩ ዝኸውን። ሰለ'ዚ ሓደ ሕብረተ-ሰብ ንኸምዚ ዓይነት ኩነት ብብቐጥታ ቦዲሁ ራእይኡን ዕላማኡን ንምጭባጥ ክህልዎ ብዘዕባ ዝግባእ ባህልን ክብርታትን እንታይ ትብል? በዚ መንጽር ክረኣ እንከሎ፡ ህዝቢ ኤርትራ ሓይሊ መኸትኡ ከመይ ይግምገም?

ክልተ እዩ እቲ መለክዒኡ፡ እቲ ዘቤታዊ ናይ ውሽጥኻ ወይ ባዕላዊ ሓይሊ እዩ። እቲ ካልእ ሓይሊ ኸኣ እቲ ብወድዓዊ ኩነታት ዝፍጠረልካ ሓይሊ ማለት'ዩ። ነዚ ሕጂ ዘለናዮ ግዜ ጥራይ ዘይኩነ፡ ንድሕሪት ተመሊሱካ እንተ ርኢኻዮ፡ ሰለምንታይ ተቓሊሰና? መሰልና ሰለ ዝተኸላእና፡ መሰልና ሰለ ዝተነፍገና ክንቃለስ ናይ ግድን ነይሩ። ኣብ 50ታት ከመይ ኢሉ ማዕቢሉ? ቅድሚኡ ዝነበረ መድረኽ፡ ምናልባት ናቲ መግለጺታት ክትህበሉ ትክእል ኢኻ። ግን መን ሰለ ዝመሃረና ሰለ ዘሰልጠነና ኢና ፖለቲካዊ፡ ባህላዊን ካልኣትን ብድሆታት ክንሰግር ዝኸኣልና። ንዘቤታዊ ወይ ባዕላዊ ዓቕምና ዘሐየሎ፡ እቲ ናይ ደገ ምንፋግ ናይ መሰልና ይኹን ናይ ምጭፍላቕ መደባት እዩ። መሰልና ክንንፈግ ምእንቲ ዝተገብረ ኩሉ ዓይነት ናይ ፖለቲካ ውዲታት ሓደ ብሓደ ትጽብጽብ። ንሱ እዩ ንቕሓት ፈጠሩ - ኣብ'ቲ ሰብ። ኣወዳድባ እውን ቀዲሑ ኣይኩነን ኣምጺኡዎ። ኣብ'ቲ ናይ ፈለማ ዓመታት ናይ ብረታዊ ቃልሲ ጥራይ ዘይኩነ፡ ዋላ ኣብ'ቲ ካልኣይ መድረኽ፡ እቲ ጭፍለቓ፡ እቲ ናይ ደገ ኣጀንዳ እዩ ክንቃወም ዝኸኣለና። ስርዓት ሃይለስላሴ ኣብ ዝነበረሉን ድሕሪኡ ወኪል ኣብ ዝመጽኦሉን፡ እቲ ኣመት ናይ'ቲ ምዕባለ ብኸመይ መንገዲ እዩ ሓይሊ ሂቡና እንድሕሪ ኢልካ፡ እቲ ብደገ ዝመጽእ ጸቕጢን ተጻብኦን ዝፈጠሮ ሓይሊ እዩ። ኣብ ዝኹነ ህዝቢ ጨፍሊቕካ ዝኹነ ነገር ክትገብር ትክእል ኢኻ። ግን፡ ንግዜኡ ጥራይ እዩ። ን30 ዓመት ክንንግዝ ኢና ኢሉ መደብ ዘውጽኦ ነይሩ ድዩ? ን30 ዓመት ድዩ ካልእ ዝፈልጦ'ውን ኣይነበረን። እቲ ነዚ ዝጸለወ ረቛሒታት - እቲ ዘይደኸመን ዘይሰልከየን ናይ ሓርነትን ናጽነትን ድልየት ናይ ህዝቢ እዩ። ወይጦታት ነይሮም፡ ሃሱሳት ናይሮም፡ ንህዝቢ ዝኸፋፍሉ ነይሮም. . . ዘይተፈተነ ነገር ኣይነበረን። ናይ'ቲ ህዝቢ ድልየት ግን ኣይደኸመን። ካብ ግዜ ናብ ግዜ ቦቲ ብድሆታት እናሓየለ፡ ኣብ 1991 በጺሕና ክንብል ንክእል።

መሰረት ናይ ምህናጽ ሃገር፡ ሽዕኡ እምበር ኣብ 1991 ኣይኩነን ተጀሚሩ። ኣብ ዝሓለፈ

25 ዓመት ዘካየድናዮ ናይ ህንጻት ፕሮግራማትና እንታይ ይመስል እንድሕሪ ኢልካ፡ ኣብ 91 ዝጀመረ ኣይኩነን። ሓደ ካብ'ቲ ንቕሓት ዘበገሰ፡ ኣብ'ቲ ድሕሪ 2ይ ኩናት ዓለም ዘመጽአን ድሕሪኡ ዝሰዓበን ምዕባለታት እንተርኢናዮ፡ “እዛ ኤርትራ ናጽነት ክትወስድ የብላን። ምስ ናትና ስትራቴጂካዊ ራብሓታት ኣየሳንን እዩ፡ ስለ'ዚ ጥብቆ ናይ ንሕና እንደልዮ ወኪል ሰርዓት ክትከውን ኣለዎ. . .” እዩ ነይሩ እቲ ውሳኔ። ከመይ ገይርም ነዚ ፖለቲካዊ ውሳኔ ወሲዶም - ስትራቴጂካዊ ራብሓታቶም እንታይ'ዩ ካልእ ነገር እዩ። ከምኡ ክኸውን ምእንቲ ግን፡ ሃገር ክግኑ ነይሩዎ። ወደብ፡ መሰመር ባቡር፡ ተለፈሪካ. . . ዓንዩ። መግዛእቲ ጥልያን ንራብሓታቱ ኢሉ ዝመሰረቶ ኩሉ ነገር ከም ዝግኑ ተገይሩ። “እዚኣ ጥምይቲ ሃገር እያ፡ ተጸጊዓ እንተ ዘይኩይኑ ርእሳ ክኢላ ክትነብር ኣይትኸእልን እያ. . .” ዝብል፡ ብዙሕ ስነ-አእምሮአዊ፡ ፖለቲካዊን ባህላዊን ጉሰንስ ዝተወሰኹ ዕንወት እዩ ተኻይዱ። እምበኣር እዚ ሎሚ ተሃኒጹ ዘሎ ህንጻታት መዓሰ ተሰሪሑ እንተ ተባሂሉ፡ ሸው ዝተሰርሐ እዩ። እቲ ዕንወት፡ ነቲ ሰብ ዘመሓላልፎ ዝነበረ መልእኽቲ፡ “ድኻ ኢኻ - ኣይትራብሕን ኢኻ - ዓቕሚ የብልካን - ተጸጊዕካ ጥራይ ኢኻ ክትነብር ዘለካ - ተገዚእካ ኢኻ ክትነብር ዘለካ. . .” እዩ ነይሩ። እዚ ኹሉ ብዝፈጠሮ ኸኣ፡ ‘ኣለኹ - ሓርነተይ ናጽነተይ ከረጋግጽ ኣለኒ። ድሕሪኡ ኸኣ ሃገረይ ክሃንጽ ኣለኒ” ይብል ነይሩ። ስለ'ዚ እቲ መሰረት ሕጂ ዝጀመረ ዘይኩነሰ፡ ሸዕኡ'ዩ ተነጺፉ ኢልና ክንዛረብ ንኸእል። እቲ መንደቕ ግን ብግብሪ ሕጂ እዩ ዝንደቕ ዘሎ።

ሰላሳ ዓመት ቀለል ግዜ ኣይኩነን። ኣብኡ ዝተኸፍለ መሰዋእቲ መዘና የብሉን። ብዓቕምን ብዘሕን ናይ'ቲ ሰብ እንተደኣ ርኢኻዮ፡ እቲ ኹሉ ኣጽዋርን ኣብ ኣፍሪቃ ዝሓየለ ዝበሃል ሰራዊትን፡ በየናይ ተአምር፡ በየናይ መንገዲ፡ ክምከት ተኻኢሉ ከመይ ገይሩ ናጽነት መጺኡ እንድሕር ኢልካ፡ ናይ ትማሊ ምዝገብ ታሪኽ ስለዝኹነ ኣይተረሰዐን ኣሎ። ተበላሓትነት፡ ናይ መሰዋእቲ ቅሩብነት፡ ተወፋይነት ናይ ህዝቢ ደማሚርካ እንተ ርኢኻዮ፡ መሰረት ናይ'ቲ ናጽነት ይኹን ሓርነት ክወን ዝገበረ ሓይሊ፡ ድምር ናቱ እዩ። ሕጂ'ውን ሃገር ምህናጽ ቀለል ነገር ኣይኩነን። እቲ ምናልባት ናቱ ተሪር ጉድንታት ክህልዎ ይኸእል ይኸውን። መሰዋእቲ፡ ተወፋይነት፡ ዓያይነት. . . ከኣ፡ ኣብ'ቲ ሰራሖም ኣብ'ዚ ዘለናዮ ህንጻት'ውን ንሳቶም እዮም ዝሰርሑ ዘለዉ። ሕጂ ዝያዳ ተደላይነት ይህልዎም ይኸውን። ምኸንያቱ፡ እቲ ተጽብኦ እንብሎ ትማሊ ዝመጽአ ሓድሽ ዘይኩነ ናቱ መቐጸልታ እዩ። ተጽብኦ ዓይነትን መልክዕን እናቐየረ እዩ መጺኡ። እዚ ኣቐዲምና ዝተዛረብናሉ ንባጤራ፡ ቁጠባ ንምድኻም ዝግበር ምውቕቓዕ እውን ምስኡ ዝተኣሳሰረ እዩ። ስለ'ዚ፡ ኣብ'ቲ ናይ ደገ ወይ ግዳማዊ ብድህ እንፈጥሮ መኸተ፡ ንምዕዋት እምበር ምእንቲ መኸተ ኢልና እንገብር ኣይኩነን። ምእንቲ ንዓና ክዋዕመና፡ ናጻ ሃገር ክንከውን፡ ሓርነትና ከነውሕስ፡ ሂወትና ከነመሓይሽ፡ ካብ ግዜ ናብ ግዜ ንኸንምዕብል ቅድሚ ዝኣገረ ንዓና የድልየና። ከምኡ ከይከውን ምእንቲ ክግግተና ወይ ክኸልክለና ንዝደለየ፡ መኪትና ክልተ ገጽ ዘለዎ ቃልሲ ኢና እነካይድ።

ተደጋጋሚ ክበሃል ዘለዎ “ዕየ - ሰራሕ. . .” እዩ። ኣቋራጫት (Short cut) ዝበሃል የለን። ኣቋራጫት ኩሉ ግዜ ናብ ገደል እዩ ዝመርሕ። ከምኡ ዝኣመሰለ ኣቋራጫት ስለ ዘይሰርሑ፡

ቀደም አይተላስቦን ሕጂ'ውን ክሕሰብ አይክእልን እዩ። አራጢጥካ ሂወትካ ከተጸብቅን ከተመዓራሪን አይትክእልን ኢኻ። ክትደክም አለካ፣ መነባብሮይ ከመሓይሽ እዩ፣ ሃብቲ'ውን ክገብር እዩ እንድሕሪ ኢልካ፣ እናሰዋእካ - እናቐጠብካ እዩ። ምሳሕ ወይ ድራር ገዲፍካ፣ ምዝናይ ገዲፍካ፣ ካብ ግዜ ምብኻን ድሒንካ ሰሪሕካ ናብራኻ ከተመሓይሽ አለካ። መስዋእቲ ብሂወትካ፣ ብደምካ፣ ብረሃጽካ ጥራይ ዘይኩኑ፣ እቲ ክትረኽቦ ዝግበአካ ዕረፍቲ፣ ቅሳነት፣ ራህዋ እናሰዋእካን እናደኽምካን ኢኻ ትሰርሕ። ናይ ቀደም ጥራይ ዘይኩኑ፣ ናይ ሕጂ እውን፣ ናይ ዚ ህዝቢ ፍሉይነት ዘረጋግጹ ተመኩሮታት ድምር ናይ ከም'ዚ እም ዝአመሰሉ እዩ።

እዚ 25 ዓመት ኣብ ካልእ ከባቢ ነይሩ እንተ ዝኸውን ምተኻእለዶ? ንነብሰኻ ምምገስ ዘይኩኑ፣ እዚ ህዝቢ'ዚ ሓይሉ መወዳእታ ዮብሉን። ግዜን ኩነታትን ክቐየር ከሎ፣ ማዕረ ማዕረኡ ነቶም ክብርታት ዓቂቡን አሰማሚዑን እዩ ክቐጽል ክኢሉ። ኣብ 25 ዓመት ዝተራእዮ ብድህታት ንምምካት፣ ቡቲ ቅድመኡ ዝነበረ መድረኽ ሓሊፍና እንተዘይንኸውን አይምኸአልናዮን። ስለ'ዚ እቲ ኣብኡ ዝተጠቐምናሉ ብልሓት ክንድርብዮ አይንክእልን ኢና። ኣኸልዎ፣ ግዜኡ ሓሊፍዎ፣ ኣብ ሓደ ኩነታት ኣብቂዑ'ዩ. . . ኢልና ክንከይድ አይንክእልን ኢና። እቲ ሸብ ዝነበረ ዓይነት መስዋእቲ፣ ሕጂ መልክዕ ቀይሩ ክኸውን ይኸእል'ዩ - ግን አሎ። ሸብ ዝነበረ ጸግዒ ገዲፍካ ዝኸውሐ ጉዕዞ ክትከይድ ድሉው ምዃን ሕጂ'ውን አሎ። እቲ መሰረት ዝኸነ ክብርታት ኩሉ ግዜ ክህሉ ክኸእል አለዎ። መአዘንካ ከየጥፋእካ ክውንነት ብግቡእ ፈሊጥካ፣ ናይ ብሓቂ እቲ ክትገብሮ ዘለካ ወይ ክትከፍሎ ዘለካ መስዋእቲ ፈሊጥካ፣ ብማዕሪኡ ውፋይ ኮይንካ፣ ሓጸርቲ ፍታሓት ከይደለኻ እንድሕሪ ሰሪሕካ፣ ኣብ ዘይብጻሕ ነገር የለን።

ኣብ ነዊሕ ጉዕዞ ተማሂርናሉ ስለ ዝኸኑንና ክልተ ተመኩሮታት አለና። እቲ ንሓርነታዊ ቃልሲ ዝተኸየደ ጉዕዞን መሰርሕን ኣብኡ ዝተሞህለለ ተመኩሮን ክብርታትን ኣብ'ዚ ዝሓለፈ 25 ዓመታት ዘሞህለልናዮን ቀሊል ነገር አይኩነን። ከምኡ ስለዝኸነ ከኣ ኢና ሕጂ ኣብ ዝሓሸ ቦታ ዘለና። ሕጂ ክንድ'ቲ ን25 ዓመታት ዝተጓዘናዮ አይኩናን ንኸይድ። ነዚ ዝመጽእ ዘሎ 5-10 ዓመታት ክንከይድ ኢልና እንድሕሪ ንሓሰብ አለና ኹይንና፣ ኣብ ዝሓሸ ቦታ አለና። ቀደም ሓንቲ ስጉምቲ ኣብ ሓንቲ ስከንድ እንድሕሪ ንኸይድ ነይርና፣ ሕጂ ኣብ ሓንቲ ስከንድ ሓመሽተ ስጉምቲ ክንከይድ ንኸእል ኢና። ብጃህራ ዘይኩነ ብግብሪ። ከምኡ ንኸኸውን ከኣ፣ እቲ ዘድልየና ምድላዎት ገይርና ንኸይድ አለና ማለት እዩ።

ክቡር ፕረዚደንት ስለ'ቲ ዝሃብካና ሰፊሕ መብርሂ፣ ብሰምናን ብሰም ኣንቡብትን ነመሰግኩ፣ ድሕሪ ስለሰተ ወርሒ'ውን ኣብ ውሱን ኣርእሶትታት ዘተኮረ ሕቶታት ሒዘና ክንምለስ ኢና - የቐጽልና።